

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ ΦΛΩΡΙΝΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

«ΤΙΤΛΟΣ»

**Δημιουργική Γραφή και Σεξουαλική Αγωγή στην προσχολική
εκπαίδευση**

«ΤΙΤΛΟΣ ΣΤΑ ΑΓΓΛΙΚΑ »

Creative Writing and Sex Education in preschool education

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ: Σωτηρία Βογιατζή

ΑΕΜ: 3879

ΕΠΟΠΤΗΣ: Τριαντάφυλλος Κωτόπουλος

Β' ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΤΗΣ: Άννα Βακάλη

ΦΛΩΡΙΝΑ ΜΑΙΟΣ 2022

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Ευχαριστίες	3
ΠΕΡΙΛΗΨΗ	4
ABSTRACT	5
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	6
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	
Από τον φεμινισμό στις Σπουδές Φύλου και την Σεξουαλικότητα.....	7
1.1. Φεμινισμός και η ανάλυση των “εικόνων των γυναικών” στην Λογοτεχνία.....	7
1.2. Σπουδές Φύλου και η σεξουαλικότητα μέσα από την προσέγγιση του παραμυθιού.....	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	
Σεξουαλικότητα και Σεξουαλική Αγωγή.....	14
2.1. Σεξουαλικότητα και Σεξουαλική Αγωγή.....	15
2.2. Σεξουαλική Αγωγή	18
2.2.1. Στόχοι	19
2.2.2. Περιεχόμενο	20
2.2.3. Διδακτικές Μέθοδοι	21
2.2.4. Εργαλεία.....	23
2.2.5. Ρόλος και προσόντα του εκπαιδευτικού	24
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	
Σεξουαλική Ιδεολογία και Σχολείο.....	26
3.1. Περιοριστική Σεξουαλική Ιδεολογία	26
3.2. Ανεκτική Σεξουαλική Ιδεολογία	27
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	
Η Σεξουαλική Αγωγή στην Ελλάδα, την Αμερική και σε κάποιες χώρες της Ευρώπης.....	28
4.1. Σεξουαλική Αγωγή στην Ελλάδα	28
4.2. Σεξουαλική Αγωγή στην Αμερική	29
4.3. Σεξουαλική Αγωγή σε χώρες της Ευρώπης	29
4.4. Οφέλη των προγραμμάτων Σεξουαλικής Αγωγής	32
ΕΠΙΛΟΓΟΣ	34
Βιβλιογραφία	35

Ευχαριστίες

Σε αυτό το σημείο, για την εκπόνηση της παρούσας πτυχιακής εργασίας θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον επιβλέποντα καθηγητή μου, κύριο Τριαντάφυλλο Η. Κωτόπουλο για την υποστήριξη, την εμπιστοσύνη και την καθοδήγηση του. Επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω και την κυρία Άννα Βακάλη ως δεύτερη επιβλέπουσα της παρούσας εργασίας αλλά και όλους/-ες τους καθηγητές και καθηγήτριες στη διάρκεια των σπουδών μου που συνέβαλαν σημαντικά στον εμπλουτισμό των γνώσεων μου.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω εξίσου τους φίλους/-ες μου και όσους/-ες υπήρξαν δίπλα μου στηρίζοντας τα όνειρα και τις επιδιώξεις μου.

Τέλος, ένα μεγάλο ευχαριστώ οφείλω στην οικογένειά μου για την δυνατότητα των σπουδών που μου παρείχε αλλά και για την πολύτιμη στήριξη της σε κάθε μου προσπάθεια.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αρχικά ο φεμινισμός, οι *γυναικείες σπουδές* και μετέπειτα οι *σπουδές φύλου* αποτέλεσαν το έναυσμα για την έμφαση που δόθηκε στην “εικόνα” της γυναίκας μέσω της λογοτεχνίας και ύστερα στις αναπαραστάσεις και εικόνες των φύλων στην παιδική λογοτεχνία. Επίσης γίνεται λόγος για την παιδική λογοτεχνία που ως μέσο καθοδήγησης και πειθάρχησης, στόχευε στην συμμόρφωση των αγοριών και των κοριτσιών ως προς την αρρενωπότητα και την θηλυκότητα αντίστοιχα. Έπειτα γίνεται αναφορά στην Σεξουαλικότητα και την Σεξουαλική Αγωγή. Συγκεκριμένα αναφέρεται η παιδική σεξουαλικότητα και οι στόχοι, το περιεχόμενο, τα εργαλεία/ υλικά και οι διδακτικές μέθοδοι της σεξουαλικής αγωγής. Παράλληλα, αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι η σεξουαλική αγωγή πρέπει να παρέχεται ήδη από την προσχολική ηλικία, καθώς τα παιδιά αυτής της ηλικίας κάνουν αρκετές ερωτήσεις σχετικά με την σεξουαλικότητα και δέχονται καθημερινά πολλά μηνύματα σχετικά με αυτό το θέμα από διάφορα μέσα και καταστάσεις. Επιπλέον εξετάζεται η *Σεξουαλική Ιδεολογία του Σχολείου* και πιο συγκεκριμένα τα προγράμματα πολύπλευρης σεξουαλικής αγωγής και τα προγράμματα αποχής και εγκράτειας. Πρόκειται δηλαδή, για τις κυριότερες σεξουαλικές ιδεολογίες, στις οποίες στηρίζονται αρκετά προγράμματα σεξουαλικής αγωγής. Τέλος, παρουσιάζεται η σεξουαλική αγωγή στην Ελλάδα, την Αμερική και σε άλλες χώρες της Ευρώπης. Ωστόσο, πόσο αποτελεσματικά και ωφέλιμα είναι τελικά τα προγράμματα σεξουαλικής αγωγής; και γενικότερα ποια η σπουδαιότητα της Σεξουαλικής Αγωγής; Αυτά τα ερωτήματα εξετάζονται στην παρούσα πτυχιακή εργασία.

Λέξεις-Κλειδιά: Σεξουαλική Αγωγή, Σεξουαλικότητα, Προσχολική και πρωτοβάθμια εκπαίδευση, Προσέγγιση ενεργητική μάθησης.

ABSTRACT

In the beginning, feminism and "women's studies"; and later on "gender studies", were the triggering factors for the emphasis given to the image of women through literature and later on to the representations and depictions of the sexes in children's literature. There is also talk of children's literature, which as a means of guidance and discipline, aimed at the conformity of boys and girls in terms of masculinity and femininity respectively. Then reference is made to sexuality and sex education. More specifically, child sexuality and the goals, content, tools/ materials and teaching methods of sex education are mentioned. At the same time, it is noteworthy that sex education should be provided from preschool age, as children of this age tend to start asking many questions about sexuality and receive many messages on this subject from various media and situations on a daily basis. Additionally, the Sexual Ideology of school is being studied and more specifically the programs of multisided sexual education and the programs of abstention and abstinence. So it is about the main sexual ideologies in which several sexual education programs are based upon. Finishing, the sexual education in Greece, United States and other European countries is being presented. Though how efficient and beneficial are those programs after all? These are the questions that are being studied in this paper.

Keywords: Sex education, Sexuality, Preschool and Primary education, Active learning approach.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία έχει ως κύριο αντικείμενο μελέτης την σημασία της σεξουαλικής αγωγής για τα παιδιά προσχολική και σχολική ηλικίας. Επίσης, εξετάζεται κατά πόσο είναι ωφέλιμα τα εκπαιδευτικά προγράμματα σεξουαλικής αγωγής για τον μαθητικό πληθυσμό. Λαμβάνοντας λοιπόν υπόψη ότι είναι γνωστό και σημαντικό στις μέρες μας το θέμα της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης, επιλέχθηκε το συγκεκριμένο θέμα για την άντληση πληροφοριών και την εξέταση της σπουδαιότητας που διαθέτουν τα προγράμματα σεξουαλικής αγωγής ήδη από την προσχολική εκπαίδευση.

Η εικόνα για την σεξουαλική υγεία ενός πληθυσμού, σύμφωνα με τη Lottes, διαμορφώνεται από τους εξής βασικούς δείκτες: η σεξουαλική ικανοποίηση, η σεξουαλική γνώση, δείκτες προβλημάτων σεξουαλικής υγείας (όπως σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα κλπ.), ποσοστό σεξουαλικών εγκλημάτων και σεξουαλικής κακοποίησης, ποσοστό διακοπτόμενων κυήσεων στον ενήλικο πληθυσμό, ποσοστό εφηβικών κυήσεων αλλά και διακοπτόμενων εφηβικών κυήσεων, δείκτης (υπό)γονιμότητας και ο δείκτης βρεφικής και μητρικής θνησιμότητας (Γερούκη, 2011). Η έλλειψη συστηματικής σεξουαλικής αγωγής συνδέεται άμεσα με τα παραπάνω προβλήματα. Πολλές φορές η άγνοια είναι η βασική πηγή προβλημάτων που αφορούν τη σεξουαλικότητα και τη σεξουαλική συμπεριφορά (Γερούκη, 2011).

Επομένως, καθίσταται αναγκαίο να προβεί η κάθε πολιτεία σε ενεργοποίηση και εφαρμογή των προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής στην εκπαίδευση. Τα παιδιά και οι νέοι πρέπει να είναι ενημερωμένοι και να έχουν πρόσβαση σε έγκυρη και αξιόπιστη πληροφόρηση. Επίσης η πληροφόρηση θα πρέπει να παρέχεται μέσα σε ένα φιλικό και ευχάριστο κλίμα από ειδικούς εκπαιδευμένους επιστήμονες (Σιέτου, Σαρίδη, 2011). Ο ρόλος των εκπαιδευτικών είναι αρκετά σημαντικός για την ανάπτυξη και την εφαρμογή προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής. Ουσιαστικά, παρέχουν βασικές υπηρεσίες στις μαθήτριες και τους μαθητές, στους γονείς τους αλλά και στην κοινωνία γενικότερα (Γερούκη, 2011).

Ωστόσο σχετικά με την ανάπτυξη και την εφαρμογή προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής, δημιουργούνται μερικά ερωτήματα όπως: Ποιοι είναι οι στόχοι της σεξουαλικής αγωγής;, Ποιες παραμέτρους πρέπει να λάβουμε υπόψη για την λήψη επιτυχημένων προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής;, Από ποια ηλικία θα πρέπει να εισάγεται η σεξουαλική αγωγή στην εκπαίδευση και γιατί;, κλπ. Αυτά τα ερωτήματα, μεταξύ άλλων, διερευνώνται στην παρούσας πτυχιακής εργασίας με κύριο σκοπό την εξέταση της αποτελεσματικότητας της σεξουαλικής αγωγής στην εκπαίδευση.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Από τον φεμινισμό στις Σπουδές Φύλου και την Σεξουαλικότητα.

1.1. Φεμινισμός και η ανάλυση των “εικόνων των γυναικών” στην Λογοτεχνία.

Αρχικά, ο φεμινισμός αναγνωρίζεται και προσδιορίζεται ως κίνημα και ιδεολογία από την περίοδο του δεύτερου φεμινιστικού κύματος, δηλαδή από την δεκαετία του 1960. Οι ιδέες, τα αιτήματα και η δράση των φεμινιστριών και των φεμινιστικών οργανώσεων αποτελούν συνέχεια και κληρονομιά του πρώτου φεμινιστικού κύματος (Βανδώρος, 2015). Η δεκαετία του 1960 αποτελεί μια ριζοσπαστική περίοδο, καθώς οι πολιτικές εντάσεις και τα αιτήματα που προβάλλονται από τους κινηματικούς αγώνες επηρεάζουν τόσο τη λογοτεχνική όσο και γενικότερα την καλλιτεχνική παραγωγή της εποχής. Στις δυτικές χώρες (όπως και στην Ελλάδα) αρκετές γυναίκες συμμετείχαν σε σοσιαλιστικά κινήματα. Ωστόσο, σύμφωνα με τον Knellwolf (οι γυναίκες) ανακάλυψαν ότι τα αιτήματα τους αποδοκιμάζονται παρά την ριζοσπαστική πολιτική που λάμβανε μέρος σε συζητήσεις. Έτσι έγινε η δημιουργία αμιγώς γυναικείων οργανώσεων, έχοντας ως στόχο την προβολή και την κατανόηση των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν οι γυναίκες αλλά και τη διεκδίκηση των δικαιωμάτων τους. Παράλληλα ξεκίνησε και η οργάνωση των ομοφυλοφιλικών κινημάτων (Σηφάκη, 2015).

Οι φεμινιστικές κινητοποιήσεις στις δεκαετίες του 1970 και του 1980 είχαν ως αποτέλεσμα την πραγματοποίηση μεγάλων αλλαγών στις κρατικές νομοθεσίες σχετικά με θέματα όπως η κακοποίηση και η βία των γυναικών μέσα και έξω από την οικογένεια, το διαζύγιο, ο βιασμός, η σεξουαλική παρενόχληση, οι μισθοί της γυναικείας εργασίας κλπ. Την ίδια εποχή η φεμινιστική κριτική και οι γυναικείες σπουδές καθιερώθηκαν ως ακαδημαϊκοί κλάδοι στα πανεπιστήμια της Δύσης. Οι φεμινίστριες “εισχώρησαν” ορμητικά στα πανεπιστήμια και για αυτό το δεύτερο φεμινιστικό κύμα ανέπτυξε και το τομέα που ονομάστηκε “ακαδημαϊκός φεμινισμός”. Αρχικά το φεμινιστικό κίνημα εμφανίστηκε ως κίνημα των λευκών προνομιούχων γυναικών στις δυτικές χώρες, αλλά σταδιακά επεκτάθηκε μέσα από την συμμετοχή και τις παρεμβάσεις των γυναικών που ζουν σε διαφορετικές κοινωνικές συνθήκες. Με το πέρασμα του χρόνου ενισχύθηκε η συνείδηση ότι οι έμφυλες ταυτότητες και οι διαφορές διαμορφώνονται σε συνάρτηση με άλλους πολιτισμικούς και κοινωνικούς παράγοντες, όπως είναι η φυλετική, ενθωτική και εθνική καταγωγή, η κοινωνική

τάξη, η θρησκεία, ο σεξουαλικό προσανατολισμό κ.α. Επομένως δεν υφίσταται μία φεμινιστική θεωρία, αλλά πολλές (Σηφάκη, 2015).

Έτσι, σύμφωνα και με τον Evans ένα ακόμη χαρακτηριστικό του φεμινισμού είναι ότι αναπτύσσεται σε άμεση σχέση με την ακαδημαϊκή μελέτη του φαινομένου, ακριβώς γιατί οι φεμινίστριες πανεπιστημιακοί συνέβαλαν άμεσα και καθοριστικά με το έργο τους στην ίδια του την εξέλιξη. Έτσι ο φεμινισμός γνώρισε μια σημαντική μετατόπιση μέσα από αυτή την εξέλιξη, διότι από “γυναικείο ζήτημα” συμπεριλήφθηκε στις “έμφυλες σχέσεις”. Την δεκαετία του ‘70 και του ‘80 το “κοινωνικό φύλο” καθιερώθηκε ως βασική έννοια στον φεμινισμό, έτσι καθιερώθηκαν και οι “γυναικείες σπουδές” ως πεδίο διδασκαλίας και έρευνας στα πανεπιστήμια. Ωστόσο από την δεκαετία του ‘90, οι γυναικείες σπουδές έχουν την τάση να αντικαθίστανται από τις “σπουδές φύλου” και να ενισχύονται από τις μεταφεμινιστικές σπουδές (Βανδώρος, 2015).

Σύμφωνα με τον ριζοσπαστικός φεμινισμός (radical feminism), η καταπίεση των γυναικών αποτελεί βασική και καθολική μορφή κυριαρχίας παγκοσμίως. Συνεπώς, καλούνται όλες οι γυναίκες να ενωθούν και να επαναστατήσουν ενάντια στην ανδρική εξουσία. Οι θεωρητικές επεξεργασίες του ριζοσπαστικού φεμινισμού αναπτύσσονται γύρω από την κεντρική έννοια της “πατριαρχίας”, που σημαίνει ότι η ανδρική εξουσία και κυριαρχία επικρατεί τόσο μέσα στην οικογένεια, όσο και μέσα στην κοινωνία γενικά, αλλά και η υποταγή των γυναικών αντίστοιχα. Βασικό ζήτημα αυτής της θεωρίας αποτελεί το γεγονός ότι στην πατριαρχική κοινωνία οι διαφορετικές δομές (οικογένεια, εκπαίδευση, δημόσια διοίκηση, εκκλησία, επαγγελματικοί χώροι κλπ.) συνδέονται και κάθε πράξη στην ιδιωτική ζωή, στις προσωπικές, οικογενειακές και σεξουαλικές σχέσεις έχει πολιτική διάσταση (Σηφάκη, 2015).

Επομένως και η κεντρική έννοια της πυρηνικής οικογένειας αποτέλεσε στόχος του φεμινιστικού κινήματος ως ενός από τα εμπόδια στις προσπάθειες να προσδιοριστούν εκ νέου οι ταυτότητες των φύλων, ενώ η πατριαρχική οικογενειακή δομή “κατασκευάζει” και ολόκληρη την πατριαρχική κοινωνία. Αν οι καθημερινές πρακτικές της νοικοκυράς, της καλής συζύγου και μητέρας ορίζουν την γυναικεία ταυτότητα, τότε αναγκαία προϋπόθεση ώστε να αλλάξει είναι η αναδόμηση των ενδοοικογενειακών σχέσεων (Σηφάκη, 2015).

Επίσης, αξίζει να σημειωθεί ότι κατά την δεκαετία του 1960 που γίνεται η εμφάνιση των πρώτων προγραμμάτων “γυναικείων σπουδών” στα πανεπιστήμια, δίνεται έμφαση αρχικά στη σημασία και τη λειτουργία των “εικόνων” της γυναίκας, που προωθεί η λογοτεχνία. Επίσης ως στόχος τίθεται η μελέτη και η κριτική ανάλυση αυτών των εικόνων. Από την εποχή της Mary Wollstonecraft μέχρι και σήμερα οι αναπαραστάσεις των φύλων στην λογοτεχνία θεωρούνται από τους πιο βασικούς τρόπους κοινωνικοποίησης, διότι

παρέχουν τα μοντέλα για τους διάφορους ρόλους που δύναται να ενστερνιστούν τόσο οι γυναίκες όσο και οι άνδρες αναγνώστες (Σηφάκη, 2015).

Συγκεκριμένα στην παιδική λογοτεχνία, με βάση συνεχιζόμενες μελέτες σχετικά με τις αναπαραστάσεις και εικόνες των φύλων, αποδεικνύεται η επικράτηση των παραδοσιακών έμφυλων ρόλων στερεοτύπων. Επιπλέον, κατά την δεκαετία του 1960 στην πράξη η ανάγνωση αυτού του τύπου προσπαθούσε να αναπτύξει μια σχέση μεταξύ των προσώπων του συγγραφέα (συνήθως άνδρα) με την αναγνώστρια. Η κριτική αναγνώστρια προσέγγιζε το κείμενο ως έκφραση της προσωπικής βιωμένης εμπειρίας του συγγραφέα και βίωνε την δική της ανάγνωση ως την δική της προσωπική εμπειρία. Έπειτα, η αναγνώστρια ερμήνευε τις αντιδράσεις της, που τις προκαλούσε το κείμενο και έφερνε στην μνήμη της τα σημεία της προσωπικής της ιστορίας. Έτσι η διαδικασία της ανάγνωσης τροποποιούνταν σε ένα είδος αυτοβιογραφίας της αναγνώστριας. Από την μία πλευρά, αυτού του είδους η προσέγγιση της λογοτεχνίας εστίαζε αποκλειστικά στην πρόσληψη του κειμένου και όχι στο ίδιο το λογοτεχνικό κείμενο. Από την άλλη πλευρά όμως είναι ενδιαφέρον καθώς μία βασική παραδοχή στον χώρο των σπουδών φύλου είναι το γεγονός ότι καμία ανάγνωση δεν είναι αντικειμενική ή ουδέτερη (Σηφάκη, 2015).

Αξίζει να σημειωθεί ότι τις τελευταίες δεκαετίες τα λαϊκά παραμύθια και ειδικά η συλλογή των αδελφών Grimm, βρέθηκαν στο στόχαστρο των φεμινιστριών κριτικών. Οι ιδέες και οι αξίες σχετικά με το γυναικείο φύλο κρίθηκαν αναχρονιστικές από μια ομάδα φεμινιστριών κριτικών και σχολιάστηκε το περιεχόμενο των παραμυθιών για την ύπαρξη σεξιστικών προκαταλήψεων. Από τις αρχές της δεκαετίας του 70' ξεκίνησε η φεμινιστική συζήτηση αναφορικά με τις αξίες των λαϊκών παραμυθιών που δεν ενδείκνυνται για την διαπαιδαγώγηση των παιδιών. Συγκεκριμένα η Dworkin από την μία πλευρά αναλύει τα παραδοσιακά πρότυπα ρόλων όπως για παράδειγμα την περίπτωση της κακιάς μητριάς, του ενεργητικού πρίγκιπα αλλά και του πανίσχυρου βασιλιά σε αντίθεση με την παθητική παρθένα. Έτσι η Dworkin παρουσιάζει με ποιους τους τρόπους κατευθύνουν τις αντιλήψεις μας σχετικά με τους ρόλους των φύλων. Από την άλλη πλευρά, η Dworkin (και άλλες από τις πρώτες φεμινίστριες κριτικούς των παραμυθιών) επηρεασμένη μάλλον από την μαχητικότητα της εποχής, προβάλλει μόνο την σκοτεινή πλευρά των παραμυθιών. Με αυτό τον τρόπο δεν αναδεικνύει τόσο το βάθος τους, όσο και η πολλαπλότητα των νοημάτων τους όπως για παράδειγμα το θέμα των διαφορών μεταξύ των φύλων (Σηφάκη, 2015).

Το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση της Ruth Bottigheimer που μέσα στο έργο της, εστιάζει βλέποντας τις γυναίκες των παραμυθιών ως παθητικά θύματα. Ωστόσο έχουν εξαιρετικό ενδιαφέρον οι παρατηρήσεις της Bottigheimer σχετικά με την σιωπή και το λόγο των γυναικών. Ειδικότερα, επισημαίνει ότι οι γυναίκες είναι αρκετά συχνά βουβές και η

σιωπή τους παραμένει για αρκετό χρόνο. Επίσης η σιωπή θεωρείται ως τιμωρία, η οποία επιβάλλεται κατεξοχήν σε γυναίκες. Επιπλέον εντοπίζει ότι ο ευθύς λόγος εκφέρεται από άτομα εξουσίας, κυρίως άνδρες, αλλά και από εξουσιαστικές γυναίκες που όμως είναι “κακές”, όπως οι μάγισσες ή οι μητριές. Αντιθέτως, ο πλάγιος λόγος επιλέγεται για τα καλά κορίτσια. Επίσης η Bottigheimer υποστηρίζει ότι υπάρχει διαφοροποίηση στην χρήση των ρημάτων ανάλογα με το φύλο. Γενικότερα, η Bottigheimer καταλήγει στο γεγονός ότι ο ενεργητικός τρόπος ομιλίας αποδίδεται στους άνδρες, ενώ η παθητικότητα εντοπίζεται στην ομιλία των γυναικών. Επιπλέον ο ενεργητικός λόγος γυναικών συναντάται σε γυναικείες μορφές που όμως είναι αρνητικές. Μια ακόμη διαφορά που παρατηρείται μεταξύ των δύο φύλων είναι η παραβίαση της απαγόρευσης και η αντίστοιχη τιμωρία. Πιο αναλυτικά συνήθως όταν το αγόρι παρακούει σε μια εντολή στο τέλος ανταμείβεται, ενώ στην περίπτωση του κοριτσιού καταλήγει σε τιμωρία (Σηφάκη, 2015).

Επιπρόσθετα, η Rowe κάνοντας την δική της ανάλυση των κλασικών παραμυθιών, εστιάζει στην ισχύ που έχουν μέχρι σήμερα και στα παιδιά αλλά και στους ενήλικες. Το περιεχόμενο τους, που υπάρχει και σε σύγχρονες μυθοπλασίες της μαζικής κουλτούρας, διατηρεί την παράδοση της εξαρτημένης, παθητικής και αυτό-θυσιαζόμενης γυναίκας που προορίζεται για τους ρόλους της μητέρας και της νοικοκυράς. Αυτή η πολιτιστική παράδοση ενισχύει την άσκηση τέτοιου είδους πίεσης στις γυναίκες. Ωστόσο, ο Jack Zipes επισημαίνει ότι για να εξεταστεί η απεικόνιση των δύο φύλων στα παραμύθια των Grimm, πρέπει πρώτα να γίνει κατανοητή η σύνδεσή τους με τις ιστορικό-κοινωνικές συνθήκες (Σηφάκη, 2015).

Επομένως αξίζει να σημειωθεί ότι μέσω της κριτικής που έχει ασκηθεί σε αυτή την φεμινιστική προσέγγιση της λογοτεχνίας, εντοπίζεται μία αρνητική εικόνα ή στερεότυπο στην λογοτεχνία. Ωστόσο το γεγονός αυτό δεν αρκεί για να αλλάξει το συγκεκριμένο στερεότυπο, το οποίο συνδέεται ιστορικά με σύνθετες κοινωνικές πρακτικές. Από την άλλη η έννοια του στερεότυπου είναι χρήσιμη ειδικά στην μελέτη της παιδικής λογοτεχνίας, που έχει και διδακτική διάσταση (Σηφάκη, 2015).

1.2. Σπουδές Φύλου και η σεξουαλικότητα μέσα από την προσέγγιση του παραμυθιού.

Ο Φουκώ αντιπαρατέθηκε στις κύριες παραδοχές στοχαστών, όπως του Herbert Marcuse και του Wilhelm Reich, οι οποίοι είχαν εμπνεύσει τόσο τα γυναικεία κινήματα όσο και τα κινήματα των ομοφυλόφιλων του 1960 και του 1970. Οι τελευταίοι, έχοντας αφομοιώσει και πολιτικοποιήσει τις θέσεις/απόψεις του Φρόντ, πίστευαν πως η ελευθερία και η ευτυχία είναι εφικτές αν αποενοχοποιηθεί και απελευθερωθεί η καταπιεσμένη σεξουαλικότητά μας και οι πιθανές ιδιαιτερότητές της. Η θεωρία τους στηρίζεται στη λεγόμενη “υπόθεση της

καταστολής”, το αξίωμα δηλαδή ότι έχουμε μια “αληθινή” ή αλλιώς “γνήσια” σεξουαλικότητα που καταπιέζει η εξουσία. Επομένως, αν ανατρέψουμε την επικράτηση του καθεστώτος της πατριαρχίας, θα εμφανιστεί από το ασυνείδητο μας η σεξουαλική μας ταυτότητα και θα μπορέσει να γίνει εφικτή η πραγμάτωση του “αληθινού” μας εαυτού. Ο Φουκώ όμως, χωρίς να διαφωνεί ότι η εξουσία ασκεί πίεση, υποστηρίζει ότι κατά κύριο λόγο “η εξουσία παράγει τις ιδέες, τις σεξουαλικές κατηγορίες που καταπιέζει”. (Σηφάκη, 2015).

Η πρωτοποριακή θεωρία του Φουκώ σύμφωνα με την οποία η σεξουαλικότητα δομείται πολιτισμικά, “λογοθετικά” μέσω των εξουσιαστικών λόγων και πρακτικών, θρησκευτικών, ιατρικών, ψυχαναλυτικών κλπ., είχε μεγάλες συνέπειες για τις λογοτεχνικές σπουδές και τις σπουδές φύλου. Έδωσε λοιπόν το ερέθισμα για τη θεωρία της επιτελεστικότητας του φύλου που επικρατεί σήμερα στο πεδίο των σπουδών φύλου αλλά και για τη θεωρία queer. Επιπλέον η θεωρία του Φουκώ αποτελεί το θεμέλιο για την ανάπτυξη των “σπουδών ανδρισμού” ή αλλιώς “ανδρικών σπουδών”, εφόσον ο σχηματισμός των διαφόρων εκδοχών ανδρισμού δείχνει να ρυθμίζεται μέσα από λόγους που προσδιορίζονται ιστορικά και πολιτισμικά. Η Μαρίτα Παπαρούση (2015) εξηγεί ότι: “Οι σύγχρονες ανδρικές σπουδές δεν εστιάζουν πλέον μόνο στις διαφορές μεταξύ ανδρών και γυναικών, αλλά και στις κοινωνικά και πολιτισμικά κατασκευασμένες διαφορές μεταξύ των ανδρών, γεγονός που μας οδηγεί να μιλάμε όχι για «τον» ανδρισμό, αλλά για την ανομοιογένεια και την πολλαπλότητα των ανδρισμών· για την ιεραρχική τους δόμηση εξαιτίας της οποίας συγκροτούνται σχέσεις κυριαρχίας και υποτέλειας, όχι μόνο μεταξύ ανδρών και γυναικών, αλλά και μεταξύ των ανδρών· για τη διαμόρφωση της ανδρικής ταυτότητας σε σχέση με την παρατήρηση των άλλων ανδρών, την αποδοχή ή την εκ μέρους τους απόρριψη· για τον ανδρισμό ως ενεργό κατασκευή, κάτι που επιτελείται καθημερινά [...]. Ιδιαίτερα, η σύγχρονη θεώρηση του φύλου ως παραστασιακής επιτέλεσης έχει επιδράσει καταλυτικά και στον τρόπο προσέγγισης του ανδρισμού και έχει δημιουργήσει ένα έδαφος πρόσφορο για τη διερεύνησή του ως μια πολιτισμικά προσδιορισμένη κατασκευή, που είναι και εδραιωμένη στις αρχές της κανονικότητας και υποκείμενη σε αποσταθεροποιητικές διαδικασίες”. (Σηφάκη, 2015).

Επίσης, αξίζει να αναφερθούμε σε μια φουκωική προσέγγιση παραμυθιού μέσω της κριτικής παρουσίασης του άρθρου «Stripping for the Wolf: Rethinking Representation of Gender in Children’s Literature» της Elizabeth Marshall. Συγκεκριμένα διαφορετικές μορφές της παιδικής ηλικίας επέρχονται ιστορικά και κυριαρχούν σε ορισμένες εποχές και πολιτισμικά συγκείμενα. Μια ανάλυση παραμυθιού που είναι μεταδομιστική όπως αυτή της Elizabeth Marshall έχει ως στόχο να ερευνήσει, να παρουσιάσει ή και να αποκαλύψει ότι κάποια κυρίαρχα χαρακτηριστικά των φύλων, τα οποία προβάλλονται ως “φυσικά”, στην

πραγματικότητα έχουν παγιωθεί ιστορικά έπειτα από μακρά πορεία και εξέλιξη (Σηφάκη, 2015).

Φυσικά, η παιδική λογοτεχνία συνδέεται με τις πρακτικές της ανατροφής των παιδιών αλλά και της σχολικής εκπαίδευσης και εκτελεί έναν ρόλο καθοδήγησης και πειθάρχησης των παιδιών με σκοπό αυτά να συμμορφωθούν στις επιταγές της κανονιστικής θηλυκότητας και αρρενωπότητας ή του ανδρισμού αντιστοίχως. Στην εκδοχή για παράδειγμα της “Κοκκινοσκουφίτσας” των αδελφών Grimm, η Κοκκινοσκουφίτσα παραμένει ζωντανή στο τέλος μόνο όταν έχει εμπεδώσει το δίδαγμα ότι η ανεξαρτησία και η περιέργεια αποτελούν επικίνδυνα χαρακτηριστικά για ένα νεαρό κορίτσι. Έτσι, το κείμενο καταλήγει να προειδοποιεί ή ακόμη και να απειλεί την αναγνώστρια (κορίτσι) σχετικά με το τι πρόκειται να της συμβεί αν παρεκκλίνει από το σωστό μονοπάτι. Παράλληλα, “κατασκευάζεται” ένα υπόδειγμα κοριτσιού προς ταύτιση. Είναι γνωστό ότι η παιδική λογοτεχνία από τις αρχές του 18ου αιώνα αναπτύσσεται στην Ευρώπη. Ωστόσο, κατά τα μέσα του 19ου αιώνα διαφοροποιείται σε λογοτεχνία για κορίτσια και αγόρια. Η Jaqueline Rose στο δοκίμιο “The Case of Peter Pan or the Impossibility of Children’s Fiction” του 1984 σημειώνει ότι «δεν υπάρχει κάποιο [άλλο, “αληθινό”] παιδί πίσω από την κατηγορία “λογοτεχνία για παιδιά”, παρά μόνο το παιδί το οποίο διαμορφώνει αυτή η ίδια η κατηγορία». Η παιδική λογοτεχνία “κατασκευάζει” το παιδί ως “υπονοούμενο αναγνώστη” εσωκειμενικά. Επίσης κατά τον 19ο αιώνα η ανάπτυξη των λογοτεχνικών ειδών που προορίζονται κυρίως σε αγόρια και κορίτσια, ταυτίζεται με την ανάπτυξη του ενδιαφέροντος σχετικά με την παιδική σεξουαλικότητα που πραγματεύεται στο έργο του ο Φουκώ (Σηφάκη, 2015).

Σύμφωνα με τον Μισέλ Φουκώ (1978, σ. 11) μέχρι τον 17ο αιώνα στην Ευρώπη δεν υπήρχε σεμνοτυφία και «ευπρέπεια», δηλαδή «οι κώδικες για το χυδαίο, το πρόστυχο, το άσεμνο ήταν αρκετά χαλαροί, συγκρινόμενοι με τους κώδικες του 19ου αιώνα. Χειρονομίες ανυπόκριτες, λόγοι δίχως αιδημοσύνη, ξεστρατίσματα φανερά παιδιά διαβολεμένα που τριγύριζαν, ασύστολα και δίχως να σοκάρουν». Παρόλα αυτά, σταδιακά η σεξουαλικότητα περιορίστηκε στην ταύτιση της με την αναπαραγωγή. Έτσι, τα παιδιά σταματούν «να έχουν σεξ», οι ενήλικες δεν επιτρέπουν στα παιδιά να αναφέρονται στο σεξ και αν τυχόν παρατηρηθούν δείγματα σεξουαλικής γνώσης ή πράξης σε κάποιο παιδί, τότε «κλείνουν τα μάτια και τ’ αυτιά». Ωστόσο, δεν εξαφανίστηκαν οι συζητήσεις γύρω από το σώμα του παιδιού, αντιθέτως εστίασαν στην ανάγκη να είναι υπό έλεγχο και να περιοριστεί κατά πολύ το επικίνδυνο σεξουαλικό δυναμικό του αλλά και κάθε του έκφραση. Επιπλέον σύμφωνα με τον Φουκώ (1978, σ.130) από τον 18ο αιώνα και έπειτα επικρατεί η «παιδαγωγικοποίηση του παιδικού σεξ» [...]. Οι γονείς, οι οικογένειες, οι παιδαγωγοί, οι γιατροί, οι ψυχολόγοι αργότερα, πρέπει να αναλάβουν, υπεύθυνα και με συνοχή, αυτόν τον πολύτιμο και επίφοβα

επικίνδυνο και κινδυνεύοντα σεξουαλικό σπόρο». Στο συγκεκριμένο άρθρο που αναφέρεται παραπάνω, η Elizabeth Marshall εκφράζει ότι η συγγραφή της παιδικής λογοτεχνίας ξεκινάει στο πλαίσιο αυτή την «παιδαγωγικοποίησης του παιδικού σεξ». Συγκεκριμένα αναφέρει ότι:

“Η λογοτεχνία για παιδιά, ένα είδος που έχει την αρχή του στον 19ο αιώνα και στοχεύει στη διασκέδαση και τη συμμόρφωση των κοριτσιών και των αγοριών, είναι μέρος της λογοθετικής κληρονομιάς που χαρτογραφεί ο Φουκώ. Το οπλοστάσιο της παιδικής λογοτεχνίας εξακολουθεί να χειραγωγείται από τους ενήλικες, τους οποίους απασχολεί το ερώτημα, ποιο υλικό θα διαμορφώσει το πνεύμα και θα πειθαρχήσει το σώμα των νέων πιο αποτελεσματικά. Αυτές οι ανησυχίες φανερώνονται στους λόγους περί θηλυκότητας και ανδρισμού που κυκλοφορούν μέσα στα κείμενα” (Σηφάκη, 2015).

Η Marshall υποστήριξε την παραπάνω άποψη, παρουσιάζοντας ένα μικρό μέρος από την ιστορία σχετικά με το παραμυθιού της Κοκκινοσκουφίτσας. Επιλέγει λοιπόν να παρουσιάσει τρεις παλαιότερες εκδοχές αυτού του παραμυθιού που διαφέρουν μεταξύ τους αναφορικά με την αναπαράσταση του πρωταγωνιστικού κοριτσιού, το οποίο βρίσκεται στη μετάβαση της εφηβικής περιόδου. Στην πρώτη εκδοχή προβάλλεται το γυμνό σώμα του κοριτσιού, το οποίο είναι εκτεθειμένο δημόσια και λειτουργεί ως θέαμα. Στην δεύτερη εκδοχή η παραβατικότητα του κοριτσιού οδηγεί σε ανελέητη τιμωρία και στην τρίτη η πρωταγωνίστρια «ξαναγεννιέται» συμβολικά ως αναμορφωμένο καλό κορίτσι (Σηφάκη, 2015).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Σεξουαλικότητα και Σεξουαλική Αγωγή

Στην Αμερική και την Ευρώπη κατά τη δεκαετία του '60 παρουσιάστηκαν μεγάλες και νέες αλλαγές αναφορικά με τη σχέση μας απέναντι στη σεξουαλική συμπεριφορά και τη σεξουαλικότητα γενικότερα. Αυξήθηκαν με ταχείς ρυθμούς οι απαιτήσεις για περαιτέρω σεξουαλική ελευθερία και ανεκτικότητα σε σεξουαλικά ζητήματα. Επίσης οι σεξουαλικές σχέσεις μεταξύ δεκαεφτάχρονων και δεκαοκτάχρονων ατόμων έγιναν συχνότερες και αποδεκτές από αρκετούς γονείς. Οι προγαμιαίες σχέσεις θεωρούνταν κάτι δεδομένο για τα περισσότερα ζευγάρια. Οι γυναίκες διεκδικώντας τη δική τους χειραφέτηση, αρνούνται την απόκτηση παιδιών κατά την αναπαραγωγική τους ηλικία. Έτσι, αυτές οι εξελίξεις υπήρξαν αποτέλεσμα της εκβιομηχάνισης και της οικονομικής ανάπτυξης κατά τη μεταπολεμική περίοδο και της αύξησης του επιπέδου του πληθυσμού. Επομένως, υπό αυτές τις συνθήκες γίνεται επείγουσα η ανάγκη για αποδοτικό έλεγχο των γεννήσεων. Ωστόσο, αυτό δεν δύναται να λειτουργήσει εφόσον το άτομο δεν διαθέτει κάποιες βασικές γνώσεις σε σχέση με τη γενετήσια λειτουργία. Συνεπώς, προκύπτει η ανάγκη για σεξουαλική αγωγή (Κιντής, 1996).

Στις μέρες μας το σεξ αποτελεί σοβαρή υπόθεση καθώς προβάλλεται από διάφορα μέσα όπως τηλεόραση, βιβλία κλπ. Το σεξ προωθείται από παντού και τα παιδιά βομβαρδίζονται από ποικίλα σεξουαλικά μηνύματα καθημερινά. Επίσης για αρκετούς νέους και ενήλικες, όλα αυτά είναι μια σύγχυση αναφορικά με τη θέση του σεξ γενικότερα στη ζωή αλλά και ειδικότερα στη δική τους ζωή. Για αυτό τον λόγο λοιπόν, σε αρκετές ευρωπαϊκές χώρες εδώ και πολλά χρόνια έχει πραγματοποιηθεί η εισαγωγή της σεξουαλικής αγωγής στα σχολικά προγράμματα (Κιντής, 1996).

Τα τελευταία χρόνια έχει γίνει γνωστός ο όρος “σεξουαλική αγωγή” και λαμβάνουν χώρα αρκετές συζητήσεις σχετικά με αυτό το θέμα. Ωστόσο, είναι σημαντικό να καταστεί ξεκάθαρη και κατανοητή η σημασία της σεξουαλικής αγωγής, το περιεχόμενο της, οι στόχοι της και τα οφέλη που μπορεί να αποκτήσει το άτομο από αυτήν. Επίσης πρέπει να σημειωθεί ότι λέγοντας “σεξουαλική αγωγή” δεν νοούνται διάφορες τεχνικές που έχουν σχέση με τη σεξουαλική πράξη, αλλά πρόκειται για κάτι διαφορετικό. Συνεπώς, για την καλύτερη κατανόηση των διαστάσεων της σεξουαλικής αγωγής, θα πρέπει να αναφερθούμε αρχικά στο τι είναι σεξουαλικότητα (Κιντής, 1996).

2.1. Σεξουαλικότητα

Η σεξουαλικότητα αποτελεί αναπόσπαστο μέρος της ζωής μας που επηρεάζει τη διαμόρφωση της προσωπικής μας ταυτότητας. Επίσης η ανθρώπινη σεξουαλικότητα ξεκινάει με τη γέννηση και εξακολουθεί να υφίσταται σε προχωρημένη ηλικία. Οι αξίες και οι διαθέσεις μας που έχουν σχέση με τη σεξουαλικότητα εξαρτώνται από τις πολιτισμικές ρίζες μας και καθορίζονται από την οικογένεια, τους φίλους, τη θρησκεία, τα Μ.Μ.Ε., τα οικονομικά και φυσικά το σχολείο. Το γεγονός να κατανοήσουμε τη δική μας σεξουαλικότητα αλλά και τη σεξουαλικότητα των άλλων ατόμων αποτελεί σημαντικό μέρος της ζωής μας και επομένως οι διαδικασίες προσέγγισής της είναι απαραίτητο να αποτελούν μέρος της Αγωγής Υγείας (Γκούβρα, Κυρίδης & Μαυρικάκη, 2005). Σύμφωνα με τον Shore η σεξουαλικότητα αναφέρεται στα συνολικά χαρακτηριστικά ενός ατόμου, δηλαδή κοινωνικά, προσωπικότητας και συναισθηματικά, που εκδηλώνονται στις σχέσεις του με τους άλλους και που αντικατοπτρίζουν τον προσανατολισμό του σεξουαλικού φύλου (Szirom, 2017).

Η σεξουαλικότητα, σύμφωνα με την Laniado, είναι ένα φυσικό και αναπόσπαστο μέρος της ζωής που αφορά τη πνευματική, σωματική, συναισθηματική και διαπροσωπική εξέλιξη του κάθε ανθρώπου. Αρχικά τα φυσικά χαρακτηριστικά τα οποία διαμορφώνουν τα δύο φύλα, δηλαδή αρσενικό και θηλυκό, περιλαμβάνονται στην βιολογική διάσταση της σεξουαλικότητας. Τα στοιχεία του προσδιορισμού της ταυτότητας, της αυτοαντίληψης και της ατομικότητας ενσωματώνονται στην ψυχολογική της διάσταση. Τέλος η κοινωνικόπολιτιστική της διάσταση αποτελείται από ευρύτερες ιδέες, νοοτροπίες και αξίες που προάγουν συγκεκριμένες στάσεις και συμπεριφορές καθώς εμποδίζουν άλλες (Γερούκη, 2011).

Η σεξουαλικότητα, σύμφωνα με την Robert, έχει επιδράσεις τόσο στις προσωπικές σκέψεις και στα συναισθήματα, όσο και στις διαπροσωπικές σχέσεις. Για αυτό κατ' επέκταση επηρεάζεται η σωματική και η ψυχική υγεία του ανθρώπου. Οι άνθρωποι είναι σεξουαλικά όντα. Επομένως η σεξουαλικότητα αποτελεί μια θεμελιώδης διάσταση του ανθρώπου που είναι ουσιαστικό και προσδιοριστικό χαρακτηριστικό του από τη γέννηση του αλλά και πριν από αυτή. Σύμφωνα με το 13ο Παγκόσμιο Συνέδριο Σεξολογίας, Διακήρυξη για τα σεξουαλικά δικαιώματα, η σεξουαλικότητα αποτελεί χαρακτηριστικό στοιχείο της ανθρώπινης ταυτότητας και εκφράζεται εντός του γενικότερου πλαισίου της κοινωνίας. Δημιουργείται από την αλληλεπίδραση μεταξύ των ατόμων και των κοινωνικών δράσεων. Επίσης υπάρχει σε όλη τη διάρκεια της ζωής, προσαρμόζοντας την ταυτότητα του φύλου, αναπτύσσοντας και ενισχύοντας διαπροσωπικούς δεσμούς (Γερούκη, 2011).

Εφόσον έγινε λόγος για τον όρο της σεξουαλικότητας, αξίζει να αναφερθούμε και στον όρο της σεξουαλικής συμπεριφοράς που συνδέεται με την σεξουαλικότητα. Συγκεκριμένα σύμφωνα με τον Tremblay, η σεξουαλική συμπεριφορά είναι το σύνολο των δραστηριοτήτων μέσω των οποίων εκφράζεται η σεξουαλικότητά μας. Επίσης σύμφωνα με τον Tremblay η σεξουαλική συμπεριφορά του ατόμου αποτελεί ακόμη μία εκδήλωση της κοινωνικής ζωής και επηρεάζεται παράλληλα από το γενικότερο κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο εκδηλώνεται. Κάθε κοινωνικό σύνολο δηλαδή, ενέχει μια ποικιλία προσωπικών, ηθικών και κοινωνικών πεποιθήσεων, αξιών και αρχών που συνδέονται με τη σεξουαλικότητα. Πιο συγκεκριμένα κοινωνικοπολιτικοί μηχανισμοί επηρεάζουν και εν μέρη καθορίζουν τη σεξουαλική μας ζωή μέσα στο ευρύτερο πλαίσιο της οικογένειας, του ζευγαριού, του σχολείου και της κοινωνίας μας (Γερούκη, 2011). Λαμβάνοντας υπόψη ότι σε κάθε κοινωνικό σχηματισμό η ανθρώπινη σεξουαλικότητα επηρεάζεται αρκετά από τα θρησκευτικά και κοινωνικά ήθη, η σεξουαλική αγωγή περιλαμβάνεται σε συγκεκριμένα πολιτισμικά πλαίσια διαμόρφωσης (Γκούβρα, Κυρίδης & Μαυρικάκη, 2005).

Η κοινή γνώμη σύμφωνα με τον Freud (2014), θεωρεί ότι η σεξουαλική ενόρμηση δεν παρουσιάζεται από την παιδική ηλικία αλλά ότι εμφανίζεται μόνο κατά την περίοδο της εφηβείας, γεγονός που δεν αποτελεί απλώς ένα σφάλμα αλλά έχει και σημαντικές συνέπειες. Ο Freud από τις αρχές του 20ου αιώνα αναφέρθηκε σε δραστηριότητες του παιδιού που πλέον χαρακτηρίζονται ως ένστικτα όπως για παράδειγμα η κινητικότητα, η πείνα, η ανάγκη να χαϊδεύει μέρη του σώματός του κλπ. Η *Παιδική Σεξουαλικότητα* είναι ο όρος που απέδωσε ο Freud σε αυτές τις δραστηριότητες. Από τα τέλη του 20ου αιώνα, η ύπαρξη της σεξουαλικότητας του παιδιού γίνεται αποδεκτή. Έτσι, ως επακόλουθο των ραγδαίων κοινωνικών αλλαγών αποτελεί και η ανάγκη για έγκυρη και σωστή ενημέρωση του παιδιού σχετικά με αυτό το θέμα. Ωστόσο, μεγάλο ζήτημα είναι αν η ενημέρωση αυτή είναι σωστή ή βασίζεται σε ψευδείς στοιχεία και υπεκφυγές.

Επομένως για να είναι σωστή η ενημέρωση των παιδιών στο θέμα της Σεξουαλικής Διαπαιδαγώγησης, θα πρέπει και οι γονείς και οι εκπαιδευτικοί να ενημερωθούν πλήρως σε θέματα σεξουαλικής αγωγής. Για αυτό θα αναφερθούν συνοπτικά κάποια στοιχεία, ως μια προσέγγιση του θέματος αυτού. Σύμφωνα με τους Freud, Malher, Erikson κ.α. η *Παιδική Σεξουαλικότητα* διακρίνεται σε συγκεκριμένα χρονικά στάδια που καθορίζονται για λόγους μελέτης και δεν διαθέτουν απολυτότητα, διότι κάθε άνθρωπος είναι διαφορετικός, μοναδικός και με τη δική του ιδιαιτερότητα. Έτσι, θα αναφερθούν και θα εξεταστούν αυτά τα στάδια εν συντομία.

Αρχικά το πρώτο στάδιο ζωής ή αλλιώς “στοματικό” σύμφωνα με τον Freud, πρόκειται για την βρεφική ηλικία του ατόμου. Βασικό χαρακτηριστικό σε αυτή την ηλικία είναι η ανάγκη

του βρέφους να φέρνει σε επαφή με το στόμα του οτιδήποτε του παρέχει ευχαρίστηση. Για αυτό άλλωστε, συνήθως πιπιλίζει διάφορα αντικείμενα ή το χέρι του (Γκόλιαρη, Τζούρα-Τζεβελέκη, 1994). Το πιπίλισμα βασίζεται σε μια επαναλαμβανόμενη ρυθμικά θηλαστική στοματική επαφή που δεν έχει ως σκοπό τη λήψη τροφής. Η συμπεριφορά ενός παιδιού καθορίζεται από το γεγονός ότι αναζητά μια ευχαρίστηση, την οποία ήδη έχει βιώσει και ανακαλεί στην μνήμη του. Το πιο πιθανό είναι ότι η αφορμή με την οποία βίωνε το παιδί αυτή την εμπειρία ευχαρίστησης και που τώρα επιζητά να ανανεώσει είναι ο θηλασμός. Πρόκειται λοιπόν για την αρχική και πιο ζωτική δραστηριότητα του παιδιού (Freud, 2014).

Έπειτα, το δεύτερο στάδιο ζωής ή κατά τον Freud “πρωκτικό”, πρόκειται για την βρεφική και πρώτη νηπιακή ηλικία. Το παιδί από το προηγούμενο στάδιο παθητικής συμπεριφοράς φτάνει σε αυτό το στάδιο ενεργητικής συμπεριφοράς και έτσι κινείται, περπατάει και ξεκινάει να ερευνά τον κόσμο. Σε αυτή την ηλικία, δηλαδή 1,5-3 ετών, το παιδί νιώθει ευχαρίστηση από τη διαδικασία αφόδευσης (Γκόλιαρη, Τζούρα-Τζεβελέκη). Σύμφωνα με τον Freud (2014), τα παιδιά που νιώθουν ευχαρίστηση από την ερεθισσιμότητα της πρωκτικής ζώνης είναι αυτά που συγκρατούν τα κόπρανα τους μέχρι να συσσωρευτούν, με αποτέλεσμα να προκαλέσουν έντονες μυϊκές συστολές.

Στο τρίτο στάδιο ζωής ή αλλιώς “του Οιδιπόδειου συμπλέγματος” σύμφωνα με τον Freud, το παιδί βρίσκεται στην νηπιακή ηλικία, δηλαδή 3-5 ετών. Στην περίοδο αυτής της ηλικία το παιδί βρίσκεται ως επί το πλείστον στο σεξουαλικό στάδιο και ονομάζεται ως στάδιο του Οιδιπόδειου, γιατί παραπέμπει στον μυθικό ήρωα Οιδίποδα. Πρόκειται λοιπόν για την προσκόλληση των παιδιών, κατά κυρίως λόγο, στο γονέα του αντίθετου φύλου. Επίσης στην ηλικία αυτή το παιδί ανακαλύπτει το φύλο του, αγγίζει και χαϊδεύει το σώμα του και έτσι εμφανίζεται ο πρώτος αυνανισμός. Σε αυτό το στάδιο οι κινήσεις αυτές του παιδιού είναι “σκόπιμες” και δημιουργούν ιδιαίτερη ευχαρίστηση με αποτέλεσμα το παιδί να τις επαναλαμβάνει. Είναι σημαντικό αυτές οι ενέργειες του παιδιού να αντιμετωπίζονται με διακριτικό και φυσιολογικό τρόπο, δίχως επιπλήξεις. Ταυτόχρονα, το παιδί φαίνεται να αρχίζει να διακατέχεται από την περιέργεια σχετικά με τα σεξουαλικά θέματα και έτσι ξεκινάει να κάνει τις πρώτες του “δύσκολες” ερωτήσεις στα οικεία του πρόσωπα σε θέματα που αφορούν το σεξ. Αυτές οι ερωτήσεις συνήθως σχετίζονται με τις διαφορές των δύο φύλων, την σύλληψη και την γέννηση του μωρού κλπ. (Γκόλιαρη, Τζούρα-Τζεβελέκη, 1994).

Το στάδιο της “λανθάνουσας σεξουαλικότητας” πρόκειται για την νηπιακή και πρώτη σχολική ηλικία, δηλαδή 6-9 ετών. Πιο συγκεκριμένα, στην ηλικιακή αυτή περίοδο και μετά την υπερδιέγερση του τρίτου σταδίου, κατευνάζονται τα σεξουαλικά ένστικτα των παιδιών. Σε αυτό το στάδιο το παιδί επικεντρώνεται στην μάθησή του, αλλά παράλληλα δέχεται πλήθος μηνυμάτων σχετικά με όλες τις καταστάσεις της ζωής όπως και τα σεξουαλικά

προβλήματα. Έτσι το παιδί ακούει, συλλογίζεται, απορεί και τέλος ρωτάει. Οι απορίες και οι ερωτήσεις των παιδιών σε αυτή την ηλικία είναι πιο ειδικές σε σχέση με τις ερωτήσεις των παιδιών στο τρίτο στάδιο. Για παράδειγμα μερικές ερωτήσεις είναι: με ποιον τρόπο μπαίνει το μωρό μέσα στην κοιλιά της μητέρας;, πώς αναπνέει και τρέφεται το μωρό μέσα στην κοιλιά;, πότε ζευγαρώνει η μητέρα με τον πατέρα; κλπ. Οι απαντήσεις στις ερωτήσεις των παιδιών πρέπει να δίνονται άμεσα και με σαφήνεια, χωρίς υπεκφυγές ή αναβολή της συζήτησης. Εξίσου σημαντικό στοιχείο είναι η χρήση της επίσημης ορολογίας, δηλαδή των κανονικών λέξεων, χωρίς αίσθημα ντροπής. Επίσης σε αυτή την ηλικία παρατηρείται ότι τα παιδιά πολλές φορές επιλέγουν να παίζουν παιχνίδια που οι ενήλικες τα αντιλαμβάνονται ως πονηρά. Ωστόσο, τα παιχνίδια αυτά (π.χ. γιατρός, νοσοκόμα κλπ.) για τα παιδιά αποτελούν περισσότερο διαδικασίες αυτοανακάλυψης (Γκόλιαρη, Τζούρα-Τζεβελέκη, 1994).

Μετά το στάδιο της “λανθάνουσας σεξουαλικότητας” ακολουθεί το στάδιο της προεφηβικής ηλικίας που πρόκειται για παιδιά ηλικίας 9-12 ετών. Στην διάρκεια λοιπόν αυτής της ηλικίας, σιγά-σιγά τα σεξουαλικά ένστικτα αρχίζουν να δραστηριοποιούνται και έτσι το παιδί προετοιμάζεται για την περίοδο της εφηβείας, που τότε βρίσκονται σε δράση (Γκόλιαρη, Τζούρα-Τζεβελέκη, 1994).

2.2. Σεξουαλική Αγωγή

Αρχικά η εμφάνιση του προβλήματος του AIDS ενίσχυσε τη συνειδητοποίηση του κοινού σχετικά με την ανάγκη κατάλληλα σχεδιασμένων προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής στα σχολεία. Ωστόσο, η σεξουαλική αγωγή δεν αποσκοπεί μόνο στην αντιμετώπιση των σεξουαλικά μεταδιδόμενων νοσημάτων ως ένα προληπτικό μέτρο, αλλά δύναται να συνεισφέρει τόσο στην ατομική ανάπτυξη όσο και στην καλλιέργεια ισορροπημένων διαπροσωπικών σχέσεων (Γκούβρα, Κυρίδης & Μαυρικάκη, 2005).

Η σεξουαλική αγωγή και η αγωγή των διαπροσωπικών σχέσεων εξετάζεται συνήθως ως μέρος ενός γενικότερου συνόλου παρεμβάσεων στο πλαίσιο της Αγωγής Υγείας. Η Αγωγή Υγείας ορίζεται από τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας ως μια διαδικασία εκμάθησης μέσω της οποίας το άτομο υιοθετεί μια συμπεριφορά η οποία είναι ωφέλιμη για την υγεία. Σκοπός της σεξουαλικής αγωγής αποτελεί η προαγωγή της σεξουαλικής υγείας, η οποία σύμφωνα με τον Παγκόσμιο Οργανισμό Υγείας σχετίζεται με ζητήματα της γενικότερης πνευματικής, σωματικής και κοινωνικής ευεξίας και όχι μόνο με την απουσία ασθένειας ή αδυναμίας. Επίσης η σεξουαλική υγεία περιλαμβάνει σωματικές, συναισθηματικές και κοινωνικές πτυχές της σεξουαλικότητας με τρόπους οι οποίοι συμβάλλουν στη γενικότερη ευεξία του ατόμου. Συμπεριλαμβάνει όμως και την δυνατότητα επιλογής σεξουαλικής και

αναπαραγωγικής συμπεριφοράς που εναρμονίζεται με ένα ευρύ πλαίσιο κοινωνικών και προσωπικών ηθικών αρχών (Γερούκη, 2011).

Η Μ. Γερούκη (2011) αναφέρει ότι σύμφωνα με το Συμβούλιο Πληροφοριών και Σεξουαλικής Αγωγής των Η.Π.Α., η σεξουαλική αγωγή και η αγωγή των διαπροσωπικών σχέσεων ορίζεται ως “μια μακροχρόνια, δια βίου διαδικασία προβληματισμού, κατάκτησης πληροφοριών και διαμόρφωσης συμπεριφορών, πεποιθήσεων και αξιών γύρω από την ταυτότητα του φύλου, τις σχέσεις και την οικειότητα. Αναφέρεται σε θέματα σεξουαλικής ανάπτυξης, αναπαραγωγικής υγείας, διαπροσωπικών σχέσεων, οικειότητας. Επίσης, πραγματεύεται θέματα αυτό-αντίληψης και εικόνας του σώματος, καθώς και θέματα που αφορούν τους ρόλους των φύλων. Αγγίζει τις βιολογικές, κοινωνικό-πολιτισμικές και πνευματικές διαστάσεις της σεξουαλικότητας, που σχετίζονται με τον πνευματικό τομέα, το συναισθηματικό τομέα και την ευρύτερη επίδραση της συμπεριφοράς”.

Η σεξουαλική αγωγή έχει πολλές διαστάσεις και για αυτό είναι ένα αρκετά ευρύ θέμα. Αρχικά, υπάρχει η βιολογική πλευρά της που σχετίζεται με θέματα όπως είναι η ανατομία και η φυσιολογία της σεξουαλικής λειτουργίας και αναπαραγωγής, τα σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα κλπ.. Έπειτα ακολουθεί η τεχνική πλευρά με την οποία εννοούμε την αντισύλληψη, δηλαδή το πως μπορεί να ελεγχθεί η γονιμότητα του ατόμου. Ουσιαστικά, ο έλεγχος της γονιμότητας καθίσταται αναγκαίος τόσο για την αποφυγή μιας ανεπιθύμητης εγκυμοσύνης, όσο και για τη χειραφέτηση των γυναικών. Μια ακόμη διάσταση είναι η κοινωνική και η ηθική. Πρόκειται δηλαδή, για τις κοινωνικές και ηθικές αρχές που πρέπει να ελέγχουν τα συναισθήματα και τη σεξουαλική συμπεριφορά του ατόμου αλλά και οι ανθρώπινες σχέσεις. Επίσης υπάρχει και η νομική πλευρά που αφορά το νομικό πλαίσιο, το οποίο διέπει τόσο τη σεξουαλική συμπεριφορά του ανθρώπου, όσο και τις σχέσεις μεταξύ των δύο φύλων (Κιντής, 1996).

2.2.1. Στόχοι

Σχετικά με το ποιοι είναι οι στόχοι της σεξουαλικής αγωγής, σύμφωνα με τον D.Went μπορούν να τεθούν οκτώ τουλάχιστον γενικοί στόχοι στην ανάπτυξη ενός προγράμματος σεξουαλικής αγωγής. Συγκεκριμένα είναι η καταπολέμηση της άγνοιας και η αύξηση της κατανόησης, η προαγωγή υπεύθυνης συμπεριφοράς, η μείωση της ενοχής και της ανησυχίας, η καταπολέμηση της σεξουαλικής εκμετάλλευσης. Επίσης είναι και η καλλιέργεια της ικανότητας να παίρνει κανείς αποφάσεις ενώ έχει προηγηθεί σωστή ενημέρωση, η διευκόλυνση της επικοινωνίας σχετικά με σεξουαλικά ζητήματα, η ανάπτυξη παιδαγωγικών δεξιοτήτων για τους μελλοντικούς γονείς και παιδαγωγούς και τέλος η προαγωγή της

κατανόησης για τη σπουδαιότητα του αυτοσεβασμού, αλλά και του σεβασμού των άλλων στα πλαίσια διαφόρων σχέσεων (Γκούβρα, Κυρίδης & Μαυρικάκη, 2005).

Σύμφωνα με τον G. Herdt και την C. Howe τα “σχολικά προγράμματα σεξουαλικής αγωγής και διαπροσωπικών σχέσεων” που αναπτύσσονται και εφαρμόζονται στο σχολικό πλαίσιο, έχουν ως κύριο στόχο να αναπτύξουν γνωστικές ικανότητες και να προωθήσουν στάσεις και συμπεριφορές που επηρεάζουν με θετικό τρόπο τη σεξουαλική υγεία και ευεξία των μαθητών και μαθητριών. Τα προγράμματα σεξουαλικής αγωγής αποσκοπούν στη διαμόρφωση “σεξουαλικών μορφωμένων ατόμων”. Με άλλα λόγια στοχεύουν στο να διαμορφώσουν σεξουαλικά υγιή αλλά και γνωστικά ενημερωμένα όντα (Γερούκη, 2011).

Επίσης όπως αναφέρει η Μεράκου σε έκδοση του ελληνικού υπουργείου Παιδείας σημειώνεται ότι “το σχολείο, μέσω της Σεξουαλικής Αγωγής, έχει τη δυνατότητα να αναπτύξει ένα ολοκληρωμένο παιδαγωγικό εργαλείο, το οποίο όχι μόνο θα παρέχει την ορθή πληροφόρηση αλλά επίσης θα συμβάλλει στη διαμόρφωση υπεύθυνων στάσεων και συμπεριφοράς, αρχίζοντας από την κατανόηση αυτού του ίδιου του εαυτού μας” (Γερούκη, 2011).

Ο βασικός στόχος της σεξουαλικής αγωγής σύμφωνα με την UNESCO είναι να αποκτήσουν οι νέοι και τα παιδιά γνώσεις, δεξιότητες και αξίες με σκοπό την υπεύθυνη επιλογή των κοινωνικών και ερωτικών τους σχέσεων. Η αύξηση της γνώσης και της κατανόησης, η εξήγηση και η διευκρίνιση αισθημάτων, στάσεων και αξιών, η ανάπτυξη και η ενίσχυση δεξιοτήτων, η προώθηση και η παγιοποίηση μειωμένης επικινδυνότητας συμπεριφορών αποτελούν σκοπούς που περιλαμβάνονται στα προγράμματα σεξουαλικής αγωγής. Αξίζει επίσης να σημειωθεί ότι σύμφωνα με την UNESCO, οι δάσκαλοι είναι η πιο αξιόπιστη πηγή πληροφόρησης των παιδιών και ότι σε αρκετές χώρες τα παιδιά βιώνουν την πρώτη τους σεξουαλική εμπειρία κατά το διάστημα που ακόμη παρακολουθούν το σχολείο. Έτσι, σε αυτό το πλαίσιο καθίσταται αναγκαία η παροχή εκπαίδευσης για το ζήτημα της σεξουαλικής και αναπαραγωγικής υγείας. (Μπρουσκέλη, 2017).

2.2.2. Περιεχόμενο

Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθούμε στο περιεχόμενο της σεξουαλικής αγωγής, με άλλα λόγια τι θα πρέπει να διδαχθούν τα παιδιά, αλλά και στον τρόπο διδασκαλίας της. Στα σχολεία η σεξουαλική εκπαίδευση που βοηθάει στην αποδόμηση των προκαταλήψεων και των ταμπού γύρω από το θέμα του σεξ, πέρα από τα στοιχεία ανατομίας και φυσιολογίας, τη σεξουαλική λειτουργία και τη λειτουργία αναπαραγωγής, την αποφυγή των σεξουαλικών μεταδιδόμενων νοσημάτων, τις εκτρώσεις και την αντισύλληψη, οφείλει να συμπεριλαμβάνει και πληροφορίες σχετικά με τις παρεκκλίσεις στη σεξουαλική συμπεριφορά, την

ομοφυλοφιλία, τον αυνανισμό κλπ., τον έρωτα, την επικοινωνία των νέων, τη διαμόρφωση των διαπροσωπικών σχέσεων όπως και την πρόληψη για τις σεξουαλικές διαταραχές (Κιντής, 1996).

Είναι σημαντικό να ειπωθεί ότι πρέπει να τονιστούν οι ψυχολογικές, ηθικές και κοινωνικές πλευρές, χωρίς όμως να παραμερίζονται οι γνώσεις αναφορικά με την ανατομία και την φυσιολογία, την αντισύλληψη και τη λειτουργία της αναπαραγωγής. Επίσης η σεξουαλική εκπαίδευση οφείλει να μην περιορίζεται μόνο στην βιολογική πλευρά, όπως ούτε στην τεχνική. Από την άλλη είναι σημαντικό να μην φορτισθεί πολύ συναισθηματικά, γιατί τότε δεν θα είναι εφικτό να χειριστούμε αυτό το θέμα με λειτουργικό και αντικειμενικό τρόπο. Η ανθρώπινη σεξουαλικότητα δεν πρέπει να παρουσιαστεί ως κάτι πολύ ειδικό αλλά ως μια από τις διάφορες πλευρές της ζωής. Επομένως δεν πρέπει να διδάσκεται ως ένα ξεχωριστό μάθημα, αλλά να ενσωματωθεί στα μαθήματα όπως κοινωνιολογία, βιολογία, ιστορία, θρησκευτικά κλπ. (Κιντής, 1996).

Από πλευρά προγράμματος και περιεχομένου, η σεξουαλική αγωγή μπορεί να χωριστεί σε τρία επίπεδα με βάση την ηλικία των μαθητών. Πρόκειται λοιπόν για την προσχολική ηλικία, την προεφηβική ηλικία και τέλος την εφηβική ηλικία. Εδώ ίσως προκύψει η απορία για το ποια μπορεί να είναι τα ερωτήματα τα οποία απασχολούν ένα παιδί προσχολικής ηλικίας. Αξίζει λοιπόν να επισημανθεί ότι το παιδί στην προσχολική ηλικία συνήθως το ενδιαφέρει η γέννηση αλλά και οι διαφορές μεταξύ των δύο φύλων. Επομένως πρέπει να συζητήσουμε με τα παιδιά θέματα όπως: πως γίνεται ένα παιδί, πως βρέθηκε στην κοιλιά της μητέρας, από που γεννιέται, πως μεγαλώνει μέσα στην κοιλιά, ποιες είναι οι διαφορές μεταξύ των δύο φύλων, τι είναι η μονογονεϊκή οικογένεια, η υιοθεσία κλπ. (Κιντής, 1996).

2.2.3. Διδακτικές Μέθοδοι

Επίσης σύμφωνα με τον Blake, υπάρχουν ποικίλες διδακτικές μέθοδοι που μπορούν να χρησιμοποιηθούν στην εφαρμογή των προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής και διαπροσωπικών σχέσεων. Ωστόσο οι πιο επιτυχημένες μέθοδοι είναι αυτές της ενεργητικής μάθησης, διότι η ενεργητική μάθηση αποτελεί μια δημιουργική διαδικασία με σκοπό την ανάπτυξη ικανοτήτων. Συγκεκριμένα, οι νέοι και τα παιδιά δουλεύουν από κοινού ως μια ομάδα. Έτσι, μαθαίνουν ο ένας από τον άλλον και παράλληλα εξασκούνται χρησιμοποιώντας τις γνώσεις και τις ικανότητες τους στο πλαίσιο της ομάδας. Επομένως, τα παιδιά ενισχύουν την μάθηση μέσω της εμπειρίας, του να ακούν τις απόψεις και τα πιστεύω των υπόλοιπων ατόμων και να παρατηρούν τον τρόπο με τον οποίο αναπτύσσουν τις ικανότητες τους και διαμορφώνουν τις σχέσεις τους εντός της ομάδας. Τα λειτουργικά στοιχεία της ενεργητικής

μάθησης είναι αρχικά ο Συλλογισμός και Σχεδιασμός, έπειτα η Εξάσκηση και η Πράξη και τέλος η Μάθηση (Γερούκη, 2011).

Τα οφέλη των ενεργητικών προσεγγίσεων για την ανακάλυψη της γνώσης προέρχονται από:

- το γεγονός ότι τα παιδιά χρησιμοποιούν τις δικές τους εμπειρίες ως βάση κατανόησης και μάθησης,
- την ομαδική εργασία και την ανάπτυξη κοινωνικών και προσωπικών δεξιοτήτων εντός αυτής,
- την εμπειρία των θετικών σχέσεων αλληλοεκτίμησης, μεταξύ της τάξης και των εκπαιδευτικών,
- την ανάπτυξη συλλογισμού, διαπραγματευτικών ικανοτήτων και κριτικής σκέψης,
- την εξάσκηση στην απόρριψη ή αποδοχή ιδεών και απόψεων.

Κάποιες δραστηριότητες ενεργητικής μάθησης περιλαμβάνουν: ομιλίες προσκεκλημένων, ελεύθερες ομιλίες, αντιπαραθέσεις γνώμων και θέσεων, διάφορες τεχνικές συζήτησης, μελέτες, χρήση (καρτούν) σχεδίων, φωτογραφιών, καρτών, μακετών και άρθρων από περιοδικά, παιχνίδια ρόλων, χρήση λαϊκών παραδόσεων και μύθων, άλλου είδους αφηγήσεις, οπτικοακουστικό υλικό (Γερούκη, 2011).

Σύμφωνα με την μετωπική παραδοσιακή προσέγγιση ο/η εκπαιδευτικός είναι το επίκεντρο της εκπαιδευτικής διαδικασίας και η διδασκαλία σε μορφή διαλέξεων αποτελεί τον τρόπο μετάδοσης πληροφοριών, δηλαδή μια παθητική και “βαρετή” δραστηριότητα για τους μαθητές και τις μαθήτριες. Σε αντίθεση με την παραδοσιακή προσέγγιση, η ενεργητική μάθηση και οι βιωματικές τεχνικές της, δίνουν το λόγο στους ίδιους τους μαθητές και τις μαθήτριες. Παρέχουν την δυνατότητα για ενεργητική μελέτη και παράλληλα την έκφραση συμπεριφορών, στάσεων, αξιών. Προάγουν και ενθαρρύνουν την παρέμβαση των μαθητριών και μαθητών στην ίδια τους τη μάθηση ενώ ενθαρρύνουν και τη λεκτική συμμετοχή τους (Γερούκη, 2011).

Η συμμετοχή σε ομάδες σεξουαλικής αγωγής σύμφωνα με τη Desaulniers, ενισχύει την συνολική πνευματική, ηθική και συναισθηματική ανάπτυξη του ατόμου. Αντιθέτως, οι παραδοσιακές μέθοδοι διδασκαλίας σημειώνουν υψηλότερη επιτυχία σε στόχους γνωστικού αντικειμένου, όμως χωρίς απαραίτητα να συμβάλλουν στις υγιείς στάσεις και επιλογές. Αυτό αποτελεί τον κύριο λόγο που προτιμάται ως εκπαιδευτική μέθοδος η ενεργητική μάθηση από οργανισμούς ή ανθρώπους που πιστεύουν ότι η σεξουαλική διαπαιδαγώγηση είναι κυρίως

μέσο κατάκτησης ή αλλιώς εδραίωσης συμπεριφορών και όχι τόσο μέσο απόκτησης γνώσεων (Γερούκη, 2011).

Ωστόσο, η παραδοσιακή διδασκαλία δεν περιφρονείται ως εκπαιδευτική μέθοδος, γιατί τέτοιες μέθοδοι εφαρμόζονται στη περίπτωση που οι πρακτικές γνώσεις είναι το επίκεντρο, όπως για παράδειγμα σε θέματα φυσιολογίας και ανατομίας. Από την άλλη, οι μέθοδοι της ενεργητικής μάθησης εφαρμόζονται κυρίως στη περίπτωση που η διαμόρφωση συμπεριφορών, στάσεων αλλά και αξιών αποτελούν στόχο (Γερούκη, 2011).

Αξίζει να σημειωθεί ότι θα πρέπει οι οδηγίες να είναι λειτουργικές, αντικειμενικές και αμερόληπτες. Η αμεροληψία συγκεκριμένα, είναι βασικής σημασίας όταν υπάρχουν ιδεολογίες και δοξασίες, αξίες και αμφισβητούμενες απόψεις. Έτσι, σε μια τέτοια περίπτωση είναι απαραίτητο να παρουσιάζονται οι διαφορετικές απόψεις με μια ισορροπία, δίχως εύνοια ή φόβο, εκτός αν αναφέρεται αναλυτικά στο πρόγραμμα ότι κάποιες αξίες επιβάλλεται να προβληθούν και να προωθηθούν. Το σχολείο οφείλει να διατηρεί μια ουδέτερη στάση. Η παρουσίαση δηλαδή, θα πρέπει να γίνεται με τέτοιο τρόπο έτσι ώστε ο εκπαιδευτικός να αποφύγει την ταύτιση ή την απόρριψη των βοηθητικών σημείων που πραγματεύεται. Ο τρόπος με τον οποίο πρέπει να διεξάγεται το μάθημα είναι μέσω του διαλόγου με τα παιδιά, διότι με αυτό τον τρόπο ο εκπαιδευτικός θα κατανοήσει πιο καλά τις προσωπικές θέσεις των μαθητών σε σχέση με την ερώτηση. Έτσι, η διαδικασία αυτή με μορφή διαλόγου, θα ωθήσει τον μαθητή στη λήψη των προσωπικών του αποφάσεων, αυτών δηλαδή που αντιστοιχούν στην προσωπικότητα του. Αυτή η μορφή διδασκαλίας είναι κατάλληλη για τις ανώτερες και κατώτερες εκπαιδευτικές βαθμίδες. Στην ενδιάμεση εκπαιδευτική βαθμίδα που απευθύνεται σε παιδιά ηλικίας 12-14 ετών, πρέπει να παρέχονται αρκετές πληροφορίες για φυσιολογία, ανατομία κλπ. (Κιντής, 1996).

2.2.4. Εργαλεία

Πέρα από τις μεθόδους που αντιπροσωπεύουν τον τρόπο επίτευξης ορισμένων σκοπών ή στόχων, σημαντικό ρόλο έχουν και τα εργαλεία που συνοδεύουν κάθε μέθοδο, δηλαδή τα υλικά που είναι σχεδιασμένα για την εισαγωγή αλλά και την εφαρμογή δραστηριοτήτων σεξουαλικής αγωγής. Σύμφωνα με την Desaulniers τα εργαλεία διδασκαλίας για τα προγράμματα σεξουαλικής αγωγής και διαπροσωπικών σχέσεων διακρίνονται σε έξι κύριες κατηγορίες. Το *γραπτό υλικό* είναι η πρώτη κατηγορία και περιλαμβάνει εγχειρίδια όπως για παράδειγμα βιβλία, κόμικς, μυθιστορήματα, εγκυκλοπαίδειες, φυλλάδια, βιβλία ασκήσεων, κλπ. Η δεύτερη κατηγορία είναι το *οπτικοακουστικό υλικό* το οποίο περιλαμβάνει βίντεο, μουσικούς δίσκους, ταινίες, σλάιντ, βιντεοκλίπ, τηλεοπτικά προγράμματα, κλπ. Επίσης η τρίτη κατηγορία των εργαλείων διδασκαλίας των προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής είναι

το *παραϊατρικό υλικό*. Η συγκεκριμένη κατηγορία περιλαμβάνει πίνακες και αφίσες με πληροφορίες σχετικές με την ανατομία και την αντισύλληψη, ιατρικά αντικείμενα, γραφήματα, προφυλακτικά, κλπ. Η τέταρτη κατηγορία είναι το *υλικό δραματοποίησης* και περιλαμβάνει κοστούμια-στολές, θεατρικά δρώμενα, άλλα αντικείμενα που χρησιμοποιούνται για τα παιχνίδια ρόλων, ιστορίες και σενάρια, χώρος για τέτοιες δραστηριότητες κλπ. Το *υλικό για αυτοδημιούργητες δραστηριότητες και διάφορα παιχνίδια* είναι η πέμπτη κατηγορία και περιλαμβάνει παιχνίδια λέξεων, προσαρμοσμένα επιτραπέζια παιχνίδια, ζωγραφική, τραγούδια, κουκλοθέατρο, φωτομοντάζ, ερωτηματολόγια, κλπ. Τέλος μια ακόμη κατηγορία είναι το *υλικό πληροφορικής* και σε αυτό περιλαμβάνονται υπολογιστές, CD-roms, προτζέκτορας, πρόσβαση στο ίντερνετ, κλπ. (Γερούκη, 2011).

Η χρήση πολλαπλών εργαλείων στην εφαρμογή των προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής και διαπροσωπικών σχέσεων αποτελεί μια ποικιλομορφία, η οποία επιτρέπει στις μαθήτριες και τους μαθητές να ανακαλύψουν διάφορες πλευρές εκμάθησης, συμβάλλει στη δημιουργικότητα, προάγει τον αναστοχασμό, την ατομική έκφραση, την αυτοκριτική και τη συμμετοχή, αναπτύσσει διαφορετικές κοινωνικές και ατομικές δεξιότητες και με αυτόν τον τρόπο καθιστά την προσέγγιση αυτή αρκετά πιο ενδιαφέρουσα τόσο για τον εκπαιδευτικό, όσο και για τους/τις μαθητές/-τριες (Γερούκη, 2011).

2.2.5. *Ρόλος και προσόντα του εκπαιδευτικού*

Ωστόσο, πέρα από τα κατάλληλα εργαλεία, τον πρωταρχικό ρόλο έχει ο ίδιος ο εκπαιδευτικός. Έτσι, κατά την ανάπτυξη ενός προγράμματος σεξουαλικής αγωγής δημιουργούνται ζητήματα που χρειάζεται αρχικά να διερευνηθούν από τους εκπαιδευτικούς οι οποίοι έχουν σκοπό να το εφαρμόσουν. Ο πιο σημαντικός πόρος σε ένα τέτοιο πρόγραμμα είναι οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί. Γιατί αυτό που θα λάβουν οι μαθητές ως αποτέλεσμα θα επηρεαστεί άμεσα από τον τρόπο προσέγγισης των εκπαιδευτικών σε ζητήματα που πρόκειται να συζητηθούν, σε απόψεις που θα ακουστούν αλλά και σε ερωτήσεις που θα χρειαστεί να απαντηθούν (Γκούβρα, Κυρίδης & Μαυρικάκη, 2005).

Σύμφωνα με τον Greenberg, οι εκπαιδευτικοί που πρόκειται να εφαρμόσουν τα προγράμματα σεξουαλικής αγωγής, θα πρέπει να διαθέτουν κάποια επιπλέον προσόντα πέρα από την βασική κατάρτιση και εκπαίδευση, γιατί έτσι μπορούν να γίνουν αποδεκτοί ως εκπαιδευτικοί σεξουαλικής αγωγής. Επομένως οι επιτυχημένοι εκπαιδευτικοί σεξουαλικής αγωγής οφείλουν να αποδέχονται τη σεξουαλική επιθυμία και τη σκέψη για σεξουαλικά θέματα ως φυσιολογική. Επίσης, θα πρέπει να διαθέτουν αίσθηση του χιούμορ και φυσικό αποδεκτό παρουσιαστικό, να αποδέχονται τη διαφορετικότητα και να έχουν την επιθυμία για εφαρμογή των προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής. Επιπλέον θα πρέπει να διαθέτουν

γνώσεις εξελικτικής ψυχολογίας, ανατομίας, φυσιολογίας αλλά και θεωρητικές γνώσεις για τη σεξουαλικότητα όπως και γνώσεις πάνω στην κοινωνιολογία της οικογένειας και των οικογενειακών δομών. Εξίσου σημαντικό είναι οι εκπαιδευτικοί σεξουαλικής αγωγής να μην έχουν σεμνότυφη και επικριτική συμπεριφορά. Αντιθέτως, θα πρέπει να δέχονται τα διάφορα κοινωνικά κριτήρια, να αναγνωρίζουν την ενδεχόμενη αναγκαιότητα να απευθυνθούν σε περισσότερο εξειδικευμένο προσωπικό αλλά και να δείχνουν ευαισθησία προς τις απόψεις τόσο των γονέων, όσο και των στελεχών της εκπαίδευσης για την επιλογή στόχων και εκπαιδευτικών υλικών (Γερούκη, 2011).

Εξίσου σημαντικό είναι οι εκπαιδευτικοί να έχουν προσεγγίσει κατάλληλα και τη δική τους σεξουαλικότητα έτσι ώστε να μπορούν να μιλήσουν άνετα σχετικά με θέματα που αφορούν τις διαπροσωπικές σχέσεις και τη σεξουαλική συμπεριφορά. Γενικότερα, οι εκπαιδευτικοί είναι ένας σημαντικός παράγοντας για την αποτελεσματική εφαρμογή των προγραμμάτων που διδάσκουν. Οι προσωπικές τους απόψεις σχετικά με το θέμα της σεξουαλικής αγωγής αποτελούν κομβικό στοιχείο για την εφαρμογή κάποιου προγράμματος τέτοιου είδους. Επίσης οι ικανότητες, οι αντιλήψεις, τα χαρακτηριστικά και τα πιστεύω που έχουν οι εκπαιδευτικοί επηρεάζουν την αποδοτικότητα της διδασκαλίας, ειδικά όταν στο επίκεντρο αυτής υπάρχουν ευαίσθητα και καινοτόμα προγράμματα όπως είναι η σεξουαλική αγωγή και οι διαπροσωπικές σχέσεις (Γκούβρα, Κυρίδης & Μαυρικάκη, 2005).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Σεξουαλική Ιδεολογία και Σχολείο

Στο βιβλίο *Σεξουαλική Ιδεολογία και Σχολείο* του McKay, ο ίδιος αναφέρεται σε δύο κυρίαρχες και παράλληλα αντιθετικές σεξουαλικές ιδεολογίες. Συγκεκριμένα πρόκειται για την περιοριστική και την ανεκτική. Πιστεύει (ο McKay) λοιπόν ότι η κατανόηση τους είναι βασική έτσι ώστε να γίνουν κατανοητές οι διαφοροποιήσεις που υπάρχουν στα περιεχόμενα των εκπαιδευτικών προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής. Επίσης ο όρος *ιδεολογία* επισημαίνεται σε κάθε σύστημα απόψεων και ιδεών το οποίο βασίζεται σε κάποιες αρχές. Συνεπώς, η σεξουαλική ιδεολογία αποτελεί σύνολο των υποκειμενικών απόψεων αλλά και στάσεων σε συνδυασμό με την ατομική έκφραση της σεξουαλικής αγωγής και έπειτα αντικείμενο αναθεώρησης (Γερούκη, 2011).

3.1. Περιοριστική Σεξουαλική Ιδεολογία

Σύμφωνα με τον McKay, οι απόψεις που στηρίζονται στην *περιοριστική σεξουαλική ιδεολογία* προσδιορίζουν την ανθρώπινη σεξουαλικότητα κυρίως ως κάτι αρνητικό, πηγή διαφθοράς και πιθανώς επιβλαβής σε σωματικό, συναισθηματικό και ψυχολογικό επίπεδο. Υπό αυτή την έννοια, η σεξουαλικότητα είναι κάτι που χρήζει περιορισμού και ελέγχου. Ηθικοί ρυθμιστικοί κανόνες μειώνουν την εκδήλωση της σεξουαλικής δραστηριότητας μέσα σε πλαίσια αναπαραγωγής ή μέσα σε άλλου είδους προσδιορισμένα όρια όπως είναι π.χ. στο πλαίσιο μιας μονογαμικής σχέσης. Σε αυτό το πλαίσιο το σύνολο των μαθητών που είναι και η ομάδα-στόχος των προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής, δεν έχει ανάγκη τέτοιου είδους προγράμματα εφόσον θεωρείται ότι η ενημέρωση των νέων είναι υποχρέωση και ευθύνη των γονέων. Διαφορετικά, αποκλειστικά για την αντιμετώπιση σεξουαλικώς μεταδιδόμενων νοσημάτων, για παράδειγμα το AIDS, η σεξουαλική αγωγή θα πρέπει να αρκестεί σε προγράμματα που δομούνται από μηνύματα αποχής και εγκράτειας (Γερούκη, 2011).

Εν συντομία, με βάση τα προγράμματα *αποχής και εγκράτειας* υποστηρίζεται ότι πρώτον οι νέοι ενεργούν επηρεασμένοι από το συναίσθημα και δεν διαθέτουν λογική κρίση. Επομένως οι νέοι υστερούν στη λήψη ορθών αποφάσεων και έτσι δεν θεωρείται αναγκαία η ανάπτυξη τέτοιων δεξιοτήτων. Δεύτερον υποστηρίζεται ότι είναι απαραίτητο οι νέοι να λαμβάνουν λογικά και συνεπή μηνύματα σχετικά με τη σεξουαλικότητα από το σχολικό περιβάλλον, την ευρύτερη κοινωνία αλλά και τα Μ.Μ.Ε. Τρίτον προβάλλεται η εγκράτεια και η αποχή από το σεξ ως μοναδικός τρόπος αποφυγής των διαφόρων νοσημάτων. Τέλος

υποστηρίζεται ότι το σεξ θα πρέπει να διδάσκεται ως κάτι το υπέροχο μόνο στο πλαίσιο του έγγαμου βίου (Γερούκη, 2011).

3.2. Ανεκτική Σεξουαλική Ιδεολογία

Από την άλλη πλευρά, ο McKay αναφέρεται και στις βασικές αρχές της *ανεκτικής σεξουαλικής ιδεολογίας* που είναι διαφορετικές. Στο πλαίσιο της ανεκτικής σεξουαλικής ιδεολογίας, η σεξουαλικότητα αναγνωρίζεται ως ένα θετικό κομμάτι της ανθρώπινης φύσης το οποίο συμβάλλει στην αυτοαντίληψη αλλά και στην υποκειμενική αίσθηση της ικανοποίησης και ολοκλήρωσης. Επίσης ο McKay εξηγεί ότι τέτοιου είδους προσεγγίσεις “είναι ενδεικτικές των αλλαγών στη φιλοσοφική και επιστημονική θεώρηση της ανθρώπινης φύσης ως δυναμικά μεταβαλλόμενη κι όχι προδιαγεγραμμένη, εξελικτικής κι όχι θεολογικής”. Έτσι η επιρροή της ανεκτικής σεξουαλικής ιδεολογίας πέρα από τη διάκριση των εννοιών νόμου και ηθικής, εστιάζει σε κοινωνικό-πολιτικές αξίες όπως είναι η ισότητα και η δικαιοσύνη και έχει μια μάλλον προσωπικο-κεντρική θέση, εστιάζοντας στην ατομική ευθύνη και στο δικαίωμα για επιλογή του σωστού ή του λάθους (Γερούκη, 2011).

Σύμφωνα με τους Halstead & Reiss το πλαίσιο για να αναπτυχθούν αρκετά προγράμματα σεξουαλικής αγωγής ορίζονται από φιλελεύθερες αξίες όπως είναι η αυτονομία, η ελευθερία, η δικαιοσύνη, η ισότητα, η προσωπική ασφάλεια, ο σεβασμός, η ευθύνη και ελευθερία επιλογής. Έτσι τα προγράμματα σεξουαλικής αγωγής, ακολουθώντας τις αρχές της ανεκτικής ιδεολογίας, φτιάχνονται λαμβάνοντας υπόψη ότι οι άνθρωποι της νεότερης ηλικίας είναι σεξουαλικά όντα. Αυτά τα προγράμματα έχουν ως στόχο μια πολύπλευρη μορφή σεξουαλικής αγωγής. Πιο αναλυτικά αφορούν εκπαιδευτικές παρεμβάσεις που συμβάλλουν στις ικανότητες επιλογής των νέων, παρέχουν πληροφορίες σχετικά με τις ασφαλείς μεθόδους σεξουαλικής επαφής και επίσης πέρα από το βιολογικό και ανατομικό μέρος, γίνονται συζητήσεις και για τα θέματα απόλαυσης και σεξουαλικής έκφρασης.

Με βάση λοιπόν τα προγράμματα *πολύπλευρης σεξουαλικής αγωγής* πρώτον οι νέοι θεωρούνται ικανοί για τη λήψη αποφάσεων και η πρόσβαση σε τέτοιες πληροφορίες δύναται να βελτιώσει τη λήψη αποφάσεων. Δεύτερον, είναι αναγκαία η παροχή γνώσης σε θέματα που σχετίζονται με την αντισύλληψη, το ασφαλές σεξ κλπ. γιατί λαμβάνοντας υπόψη ότι μπορεί κάποιος έφηβος και έφηβες να είναι ενεργά σεξουαλικά άτομα. Τρίτον, για τους προαναφερόμενους λόγους θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη και οι εμπειρίες και απόψεις των νέων. Τέλος, σύμφωνα με τα προγράμματα *πολύπλευρης σεξουαλικής αγωγής*, τα μηνύματα που προβάλλονται για την αποχή από τη σεξουαλική δραστηριότητα δεν αντιστοιχούν απαραίτητα στον τρόπο ζωής των νέων, διότι αγνοούν πλήρως όσους νέους και όσες νέες έχουν αποκτήσει έναν εναλλακτικό τρόπο συμπεριφοράς (Γερούκη, 2011).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Η Σεξουαλική Αγωγή στην Ελλάδα, την Αμερική και σε κάποιες χώρες της Ευρώπης

4.1. Σεξουαλική Αγωγή στην Ελλάδα.

Στην Ελλάδα, σύμφωνα με το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής του Υπουργείου Παιδείας, Δια βίου Μάθησης και Θρησκευμάτων με αναφορά στο Αναλυτικό Πρόγραμμα και το Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, τα θέματα σεξουαλικής αγωγής τόσο στο νηπιαγωγείο όσο και στις υπόλοιπες βαθμίδες συμπεριλαμβάνονται στην ενότητα της “Αγωγής Υγείας”. Πιο συγκεκριμένα, στόχος της αγωγής υγείας στο νηπιαγωγείο, μεταξύ άλλων, είναι η ανάπτυξη αυτοεκτίμησης των παιδιών, η καλλιέργεια των σχέσεων τους με τους άλλους και η απόκτηση γνώσεων και δεξιοτήτων που θα τα επιτρέψει να εφαρμόζουν τους κύριους κανόνες υγιεινής. Η ενότητα με θέμα “Φροντίδα του εαυτού μου” περιέχει υποενότητες όπως: “Πώς ήρθα στον κόσμο”, “Πως δημιουργούνται τα παιδιά”, “Τα μωρά μεγαλώνουν μέσα στη μητέρα πριν γεννηθούν”, “Πώς φροντίζουμε τα μωρά”, αλλά και η σύνδεση με συγκεκριμένα θέματα όπως είναι η “Υγιεινή σώματος” και “Σεξουαλική αγωγή”. Στην Α’ και Β’ τάξη του Δημοτικού υπάρχουν θέματα και στόχοι που σχετίζονται με την ανάπτυξη της αυτοεκτίμησης, την ανάπτυξη δεξιοτήτων και γνώσεων σχετικά με τους βασικούς κανόνες υγιεινής και σύνδεση της θεματικής ενότητας “Ο εαυτός μου” με πιο συγκεκριμένα θέματα όπως είναι η “Αγάπη και φροντίδα” και η “Σεξουαλική αγωγή”. Επίσης, “Η σχέση μου με τους άλλους” ως θεματική ενότητα στην Γ’ και Δ’ τάξη του Δημοτικού, συνδέεται με πιο συγκεκριμένα θέματα όπως είναι η “Σεξουαλική αγωγή”, οι “Ανθρώπινες σχέσεις” και οι “Διαφυλικές σχέσεις”. Η θεματική ενότητα “Πώς αλλάζω” στην Ε’ Δημοτικού, περιλαμβάνει την υποενότητα “Οι αλλαγές στο σώμα μου” και συνδέεται με πιο ειδικά θέματα όπως είναι: “Η εμφάνιση δευτερογενών χαρακτηριστικών του φύλου”, “Η λειτουργία της αναπαραγωγής”. Στην ΣΤ’ τάξη του Δημοτικού τονίζεται η σχέση του παιδιού με τους άλλους και τέλος στο Γυμνάσιο αναπτύσσονται οι εξής υποενότητες: “Οι σωματικές αλλαγές στην εφηβεία και η αφύπνιση της σεξουαλικότητας” “Οι σχέσεις μου με το άλλο φύλο” και “Σtereότυπα και προκαταλήψεις στους ρόλους των δύο φύλων και στην αποδοχή διαφορετικών ατόμων” (Μπρουσκέλη, 2017).

Ωστόσο, σύμφωνα με το Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων (2021), «το πρόγραμμα και το εκπαιδευτικό υλικό των «Εργαστηρίων Δεξιοτήτων» ομαδοποιείται σε τέσσερις

Θεματικές Ενότητες, οι οποίες προκύπτουν από τους Παγκόσμιους Δείκτες Αειφόρου Ανάπτυξης και προσαρμόζεται ανά ηλικία. Μια ενότητα από αυτές είναι το «Ζω καλύτερα-Ευ ζην» που περιλαμβάνει τις θεματικές «Διατροφή-Αυτομέριμνα», «Ψυχική και Συναισθηματική Υγεία- Πρόληψη» και «Γνωρίζω το σώμα μου- Σεξουαλική Διαπαιδαγώγηση».

4.2. Σεξουαλική Αγωγή στην Αμερική.

Τις τελευταίες δεκαετίες στις Η.Π.Α., σύμφωνα με το Planned Parenthood, έχουν αναπτυχθεί έντονες συζητήσεις και διχογνωμία για το είδος των προγραμμάτων της σεξουαλικής αγωγής που θα πρέπει να εφαρμόζονται. Πρόκειται για δύο προσεγγίσεις οι οποίες έχουν αναφερθεί στο προηγούμενο κεφάλαιο και συγκεκριμένα είναι η σεξουαλική αγωγή αποχής και εγκράτειας (abstinence) και η πολύπλευρη μορφή σεξουαλικής αγωγής (comprehensive). Στην πρώτη προσέγγιση, προτείνεται η αποχή και η εγκράτεια από τη σεξουαλική δραστηριότητα μέχρι το γάμο γιατί πιστεύετε ότι η πολύπλευρη και ακριβής πληροφόρηση ενισχύει τις επικίνδυνες συμπεριφορές, γεγονός που έχει καταρριφθεί επιστημονικά σύμφωνα με το Advocates for Youth. Στην δεύτερη προσέγγιση παρέχονται πληροφορίες σχετικά με τη σεξουαλική υγεία, όπως και για την αντισύλληψη, στοχεύοντας έτσι στην μείωση των κινδύνων (Μπρουσκέλη, 2017).

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι σύμφωνα με το Stanger Hall & Hall, στις Η.Π.Α. για δεκαετίες κυριαρχεί ως μοναδική πρόταση η σεξουαλική αγωγή αποχής και εγκράτειας. Επίσης, μόνο τα προγράμματα αυτού του τύπου δέχθηκαν χρηματοδότηση από την Κυβέρνηση, καθώς καταγράφεται ότι από τα ανεπτυγμένα κράτη είναι η πρώτη χώρα σε σεξουαλικώς μεταδιδόμενα νοσήματα και σε εφηβικές εγκυμοσύνες. Πλέον υπάρχει δυνατότητα επιλογής ανάμεσα σε δύο χρηματοδοτούμενα προγράμματα, τα οποία προάγουν ή τη μία προσέγγιση ή την άλλη. Παρόλα αυτά μόνο οι τριάντα οκτώ Πολιτείες των Η.Π.Α., από τις πενήντα, έχουν νομικό πλαίσιο πάνω σε ζητήματα της σεξουαλικής αγωγής. Από αυτές τις Πολιτείες, οι τριάντα συνιστούν την αποχή ως κατάλληλη πρακτική και εγκρίνουν τα αντίστοιχα πρόγραμμα σεξουαλικής αγωγής (Μπρουσκέλη, 2017).

4.3. Σεξουαλική Αγωγή σε χώρες της Ευρώπης.

Πέρα από την Ελλάδα και την Αμερική, σχετικά με την υπόλοιπη Ευρώπη, θα αναφερθούν τα προγράμματα της Ολλανδίας, της Ιταλίας, της Γερμανίας και της Φιλανδίας. Τα προγράμματα των χωρών αυτών επιλέχθηκαν με βάση το επιστημονικό ενδιαφέρον που παρουσιάζουν, λόγω της καινοτομίας ή της αποτελεσματικότητάς τους, αλλά και στα αντίθετα προγράμματα που αντιπροσωπεύουν παλαιότερες εκπαιδευτικές πολιτικές.

Παρουσιάζεται, για παράδειγμα, το καινοτόμο και αποτελεσματικό πρόγραμμα της Φιλανδίας σε αντίθεση με της Ιταλίας που εφαρμόζει μια περισσότερο συντηρητική πολιτική σεξουαλικής αγωγής. Σύμφωνα με την UNESCO η ηλικία έναρξης, το περιεχόμενο και το γενικότερο ιδεολογικό πλαίσιο για την ανάπτυξη προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής παρουσιάζουν σημαντικές διαφοροποιήσεις από χώρα σε χώρα (Μπρουσκέλη, 2017). Στις χώρες της Ευρώπης, σύμφωνα με την Braeken & Knerr, το κυριότερο μέρος των προγραμμάτων σεξουαλικής αγωγής ξεκινάει στο πλαίσιο κυρίως της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, χωρίς όμως να αποκλείεται η εισαγωγή τέτοιων προγραμμάτων στην πρωτοβάθμια ή και στην προσχολική εκπαίδευση (Γερούκη, 2011).

Ειδικότερα, στην Ολλανδία τα σχολεία διαθέτουν υψηλό βαθμό ανεξαρτησίας σχετικά με τα μαθήματα του προγράμματος σπουδών τους. Παρ' όλα αυτά, επιβάλλεται από το Υπουργείο Παιδείας να συμπεριλαμβάνονται στο πρόγραμμα των σχολείων δύο θέματα που είναι η βιολογία και η (προσωπική) φροντίδα. Μέσα σε αυτές τις ενότητες υπάρχουν υποενότητες προ διδασκαλία όπως: “σεξουαλικότητα και αναπαραγωγή”, “Σεξουαλικά Μεταδιδόμενα Νοσήματα-μείωση των κινδύνων”, “συνδυασμός των προσωπικών επιθυμιών και ορίων”, “(αποφυγή) εγκυμοσύνης” και “δημιουργία και διαχείριση σχέσεων” (Μπρουσκέλη, 2017). Επίσης, σύμφωνα με την UNESCO τα γνωστά προγράμματα Σεξουαλικής Αγωγής στην Ολλανδία είναι το “Σχέσεις και Σεξουαλικότητα” που απευθύνεται στην πρωτοβάθμια εκπαίδευση (παιδιά ηλικίας 4-12 ετών) και το “Ζήτω η αγάπη/ο έρωτας” που αντιστοιχεί στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση (παιδιά ηλικίας 13-15 ετών). Συγκεκριμένα το πρόγραμμα για τις μικρότερες ηλικιακά τάξεις της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης περιλαμβάνει θέματα όπως π.χ. η εικόνα του εαυτού σου και των άλλων, γνωρίζοντας το ανθρώπινο σώμα, διαφορές μεταξύ αγοριών και κοριτσιών, η γυμνότητα, φιλία και αγγίγματα στο σώμα (Μπρουσκέλη, 2017).

Επίσης, σύμφωνα με την Lottes είναι χαρακτηριστικά τα παραδείγματα της Ολλανδίας αλλά και των Σκανδιναβικών χωρών γενικότερα, διότι αναφορικά με αυτά η παροχή πολύπλευρης σεξουαλικής αγωγής δύναται να κάνει τη διαφορά. Η σεξουαλική αγωγή σε αυτές τις χώρες είναι υποχρεωτική εδώ και περίπου τρεις δεκαετίες και στηρίζεται στις “αρχές της δημοκρατίας, της ανοχής και της ισότητας”. Η Ολλανδία για παράδειγμα, είναι η δυτική χώρα η οποία διατηρεί τα χαμηλότερα ποσοστά των ανεπιθύμητων εγκυμοσυνών, εκτρώσεων και εφηβικών εγκυμοσυνών εδώ και μεγάλο χρονικό διάστημα (Γερούκη, 2011).

Επιπλέον σύμφωνα με Roberts, η Ολλανδία είναι παράδειγμα προς μίμηση σχετικά με τον τρόπο που μπορεί να χειριστεί καλύτερα η πολιτεία το ζήτημα της σεξουαλικής αγωγής. Αναφορικά με τη πρώτη σεξουαλική επαφή, ο μέσος όρος είναι περίπου τα 18 έτη.

Παράλληλα, από τους σεξουαλικά ενεργούς νέους ανθρώπους, το 84% χρησιμοποιεί αντισύλληψη πλειοψηφικά σε κάθε επαφή. Επίσης το ποσοστό των εφηβικών κυήσεων είναι 4,2/1.000, ενώ περίπου τόσο είναι και το ποσοστό αμβλώσεων. Αυτά τα δύο ποσοστά συμπεριλαμβάνονται στα χαμηλότερα ποσοστά παγκοσμίως. Επιπρόσθετα σύμφωνα με τον G. Valik, ο H. Roling σε μια συνέντευξη του εξηγεί ότι οι κυβερνήσεις της Ολλανδίας δέχονται πάντα το γεγονός ότι “η εκπαίδευση είναι καλύτερη από την άρνηση”. Για αυτό τον λόγο η σεξουαλική αγωγή έχει ήδη ενσωματωθεί στο αναλυτικό πρόγραμμα από τη δεκαετία του ‘70 (Γερούκη, 2011).

Στην Ιταλία, σύμφωνα με το European Parliament, η σεξουαλική αγωγή στα σχολεία έρχεται πάντοτε αντιμέτωπη με τις αντιστάσεις της Καθολικής Εκκλησίας αλλά και των πολιτικών ομάδων. Είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι στην Ιταλία δεν υπάρχει σχετική νομοθεσία επί του θέματος. Κάποια σχολεία όμως, παρέχουν μαθήματα σεξουαλικής αγωγής και συγκεκριμένα σε παιδιά ηλικίας 14 έως 19 ετών. Τα μαθήματα αυτά διδάσκονται από καθηγητές βιολογίας ενώ ο διευθυντής του σχολείου φέρει την ευθύνη για την πολιτική που θα εφαρμόσει το σχολείο του σχετικά με αυτό το θέμα. Επίσης, σύμφωνα με το National Foundation of Educational, μερικές φορές τα μαθήματα σεξουαλικής αγωγής διεξάγονται από εξωτερικούς ειδικούς επιστήμονες όπως για παράδειγμα γιατρούς ή ψυχολόγους. Τέλος αξίζει να αναφερθεί ότι αυτά δεν αποτελούν υποχρεωτικά μαθήματα και ότι η παρακολούθηση αυτών των μαθημάτων, εξαρτάται αποκλειστικά από την απόφαση των γονέων του κάθε παιδιού (Μπρουσκέλη, 2017).

Η Γερμανία αποτελείται από ομόσπονδα κρατίδια και σύμφωνα με το National Foundation of Education Research η καθολική ευθύνη της εκπαίδευσης δεν ανήκει στην Κυβέρνηση αλλά σε αυτά τα κρατίδια. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα των σχολείων συντάσσονται και εφαρμόζονται από τα Υπουργεία Παιδείας και Πολιτισμού αυτών των κρατιδίων. Επομένως τα προγράμματα σεξουαλικής αγωγής παρουσιάζουν σημαντικές διαφοροποιήσεις από περιοχή σε περιοχή της χώρας. Επίσης όλα τα σχολεία της δευτεροβάθμιας και πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης θα πρέπει να προσφέρουν “αγωγή για τη σεξουαλικότητα, την οικογένεια και το ζευγάρι” προσαρμοσμένη με βάση την ηλικία αλλά και την ωριμότητα των παιδιών. Στην δευτεροβάθμια εκπαίδευση παρέχεται εκπαίδευση αναφορικά με τη σεξουαλικότητα και τη συντροφική ζωή, που συμπεριλαμβάνονται στο μάθημα των θρησκευτικών και πρόκειται για την ηλικία 14-16 χρονών. Επιπλέον, τα θέματα που τίγονται σε αυτή την εκπαιδευτική βαθμίδα πρέπει, μεταξύ άλλων, να περιλαμβάνουν την ανάπτυξη του ανθρώπου και την αναπαραγωγή όπως π.χ. και τα σεξουαλικά μεταδιδόμενα νοσήματα.

Ωστόσο, το βάθος της διερεύνησης τέτοιων θεμάτων εναπόκειται στο πρόγραμμα του εκπαιδευτικού, του σχολείου και γενικότερα του κάθε κρατιδίου (Μπρουσκέλη, 2017).

Στην Φινλανδία, σύμφωνα με τους Parker, Wellings & Lazarus, οι στάσεις απέναντι σε θέματα σεξουαλικής αγωγής είναι αρκετά φιλελεύθερες. Συγκεκριμένα τα σχολεία, οι υπουργικές αρχές και το τοπικό ιατρικό προσωπικό συνεργάζονται έχοντας ως κοινό σκοπό την παροχή σεξουαλικής αγωγής και πληροφόρησης σχετικά με θέματα σεξουαλικής υγείας στους νέους. Επίσης σύμφωνα με τον D. Apter, η σεξουαλική αγωγή αποτελεί μέρος της Αγωγής Υγείας και συμπεριλαμβάνει θέματα όπως σεξουαλικότητα, συμπεριφορά, ανθρώπινες σχέσεις, αξίες και κανόνες. Επιπλέον όπως αναφέρουν οι Parker, Wellings & Lazarus στην προσχολική εκπαίδευση περιλαμβάνονται μερικά στοιχεία σεξουαλικής αγωγής. Ωστόσο όπως αναφέρεται από το National Foundation for Educational Research, σύμφωνα με το Εθνικό Πρόγραμμα Σπουδών τα θέματα “αλληλεπίδραση”, “η φιλία”, “η σπουδαιότητα της οικογένειας” και “η αναγνώριση της σημασίας των συναισθημάτων στην ευεξία και την ψυχολογική υγεία” περιλαμβάνονται στις εκπαιδευτικές βαθμίδες που αποτελούνται από παιδιά ηλικίας 7-10 ετών. Στις βαθμίδες που αντιστοιχούν σε παιδιά ηλικίας 11-12 ετών περιλαμβάνονται θέματα σχετικά με την ανατομία, τις ζωτικές λειτουργίες, την ανάπτυξη και την υγεία. Στις εκπαιδευτικές βαθμίδες που αντιστοιχούν σε παιδιά ηλικίας 13-15 ετών αναλύονται θέματα για την ανθρώπινη σεξουαλικότητα και αναπαραγωγή αλλά και για την ανάπτυξη της σεξουαλικότητας. Τέλος αξίζει να σημειωθεί ότι σε παιδιά ηλικίας 15 ετών, προσφέρεται εκπαιδευτικό υλικό που περιέχει σχετικό φυλλάδιο, προφυλακτικό αλλά και μια ιστορία αγάπης που οι πρωταγωνιστές της είναι καρτούν (Μπρουσκέλη, 2017).

Γενικότερα, σύμφωνα με την Lottes στις δυτικές χώρες που διαθέτουν τους υψηλότερους δείκτες σεξουαλικής υγείας, οι πολίτες θεωρούν ότι η σεξουαλική έκφραση είναι ένα φυσιολογικό κομμάτι της ύπαρξής τους. Για αυτό η σεξουαλική ανάπτυξη αντιμετωπίζεται ως μια υγιής βιολογική, συναισθηματική, κοινωνικά και πολιτισμική διαδικασία καθώς η στάση αποδοχής των ενηλίκων συμβάλει θετικά στη σεξουαλική υγεία (Γερούκη, 2011).

4.4. Οφέλη των προγραμμάτων Σεξουαλικής Αγωγής.

Ένα σημαντικό ερώτημα είναι αν τα προγράμματα σεξουαλικής αγωγής είναι επιβλαβή για το μαθητικό σύνολο ή όχι. Σύμφωνα με έρευνες λοιπόν η απάντηση είναι αρνητική (για τα προγράμματα πολύπλευρης σεξουαλικής αγωγής). Επίσης σύμφωνα με τον Δετοράκη, τα προγράμματα πολύπλευρης σεξουαλικής αγωγής δεν έχουν αρνητικές συνέπειες που θα τα

χαρακτήριζαν επιβλαβή. Αντιθέτως, η ανεπαρκής ή ακατάλληλη ενημέρωση έχει αρνητικές επιπτώσεις όπως και οι περιορισμένες δυνατότητες που δίνονται στους νέους να συζητήσουν και να εξερευνήσουν με πλήρως ενημερωμένους ενήλικες για να κατανοήσουν εις βάθος τα ζητήματα τόσο της δικής τους σεξουαλικότητας όσο και των άλλων. Έτσι, αυτή η παράλειψη επηρεάζει με αρνητικό τρόπο τις σημαντικές αποφάσεις τις οποίες θα χρειαστεί να πάρουν οι νέοι και οι νέες για τη ζωή τους. Συνεπώς, οι επιπτώσεις θα υπάρχουν τόσο στην οικογένεια, όσο και γενικά στην κοινωνία (Γερούκη, 2011).

Επιπλέον, σύμφωνα με τους Ross & Wyatt, βάση παγκόσμιας έρευνας σχετικά με θέματα υγείας του μαθητικού συνόλου αναφέρουν ότι “Ανεπιθύμητο συναισθηματικό στρες δημιουργείται από την έλλειψη πληροφοριών και κατανόησης για θέματα που έχουν να κάνουν με τη σεξουαλικότητα, τις σωματικές αλλαγές και λειτουργίες, καθώς και τα συναισθήματα”. Αντιθέτως, σύμφωνα με τον Kirby, έχει αποδειχθεί ότι τα προγράμματα πολύπλευρης σεξουαλικής αγωγής είναι αποτελεσματικά αναφορικά με την καθυστερημένη έναρξη των ερωτικών σχέσεων, τον μειωμένο αριθμό σεξουαλικών συντρόφων αλλά και την εφαρμογή μέτρων προφύλαξης (Γερούκη, 2011).

Τα σχολικά προγράμματα σεξουαλικής αγωγής, σύμφωνα με τους Somers & Gleason, επιφέρουν θετικά αποτελέσματα στη σεξουαλική γνώση των παιδιών στην εφηβεία και σύμφωνα με Blake βοηθούν στη βελτίωση της σεξουαλικής υγείας τους. Επίσης η ανάπτυξη των κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων που είναι απαραίτητες για τη λήψη σοβαρών αποφάσεων στη σύναψη φιλικών και ερωτικών σχέσεων, συμπεριλαμβάνονται στους στόχους της σεξουαλικής αγωγής που είναι αντικειμενικοί. Επιπλέον, με την οικοδόμηση της γνώσης σχετικά με σεξουαλικά ζητήματα και με την ανάπτυξη δεξιοτήτων για διάλογο και για τη λήψη αποφάσεων προετοιμάζεται το έδαφος για έναν πιο υγιή τρόπο ζωής (Γερούκη, 2011).

Τα παιδιά, σύμφωνα με την Milton, χρειάζονται υποστήριξη έτσι ώστε να μάθουν τον τρόπο με τον οποίο θα επεξεργάζονται το πλήθος μηνυμάτων για τη σεξουαλικότητα που δέχονται σε καθημερινή βάση από διάφορες πηγές. Επίσης τα παιδιά θα πρέπει να γνωρίζουν ότι μπορούν να εκφράσουν τις απορίες και τις ανησυχίες τους σε έμπιστα ενήλικα άτομα. Επιπλέον όπως επισημαίνει η Milton, τα παιδιά που δεν ενημερώνονται καθόλου σε θέματα σεξουαλικής αγωγής διατρέχουν υψηλότερο κίνδυνο να δεχθούν κακοποίηση ή να γίνουν αντικείμενα εκμετάλλευσης. Τέλος, είναι σημαντικό να λαμβάνουμε υπόψη ότι για κάποια παιδιά το σχολείο αποτελεί την μόνη πηγή έγκυρης πληροφόρησης και αγωγής σε θέματα όπως η σεξουαλικότητα (Γερούκη, 2011).

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Στις μέρες μας οι γονείς και οι εκπαιδευτικοί έρχονται αντιμέτωποι με το θέμα της σεξουαλικής διαπαιδαγώγησης, διότι τα παιδιά δέχονται πλήθος σχετικών μηνυμάτων από διάφορα μέσα (π.χ. τηλεόραση) και επίσης οι γνώσεις και η ταχεία διάδοση αυτών είναι πολύ μεγάλη. Τα παιδιά ακούνε, βλέπουν, διατυπώνουν ερωτήσεις και προβληματίζονται ήδη από πολύ νεαρή ηλικία σχετικά με το θέμα της σεξουαλικότητας, περιμένοντας να ενημερωθούν. Σημαντικό ρόλο λοιπόν έχει, πέρα από τους γονείς, η σεξουαλική αγωγή στην εκπαίδευση.

Σκοπός της παρούσας εργασίας ήταν να παρουσιαστεί η σημαντικότητα και τα οφέλη που παρέχει η Σεξουαλική Αγωγή στα παιδιά μέσω της εκπαίδευσης, λαμβάνοντας όμως υπόψη και τις παραμέτρους για την σωστή εφαρμογή της.

Από την βιβλιογραφική ανασκόπηση αναδείχθηκαν ως πιο αποτελεσματικά και επιτυχημένα τα προγράμματα πολύπλευρης σεξουαλικής αγωγής, διότι σε αυτά τα προγράμματα οι νέοι θεωρούνται ικανοί για την λήψη των αποφάσεων τους και επιδιώκεται αυτή η ικανότητα να βελτιωθεί. Επίσης στα προγράμματα πολύπλευρης σεξουαλικής αγωγής παρέχονται γνώσεις σε θέματα ασφαλούς σεξ, γιατί πλέον η έναρξη της σεξουαλικής δραστηριότητας για αρκετά άτομα ξεκινάει ήδη από την εφηβεία. Στο πλαίσιο αυτού του είδους των προγραμμάτων προάγεται ο διάλογος και λαμβάνονται υπόψη οι εμπειρίες και οι απόψεις των παιδιών. Ειδικότερα, αυτά τα προγράμματα έχουν ως αποτέλεσμα την καθυστέρηση της έναρξης της σεξουαλικής δραστηριότητας, την εφαρμογή των μέτρων προφύλαξης, τον μειωμένο αριθμό σεξουαλικών συντρόφων, την ανάπτυξη δεξιοτήτων όπως του διαλόγου και της λήψης σωστών αποφάσεων για το ίδιο το άτομο, ανάπτυξη κοινωνικών και συναισθηματικών δεξιοτήτων και γενικότερα ένα υγιή τρόπο ζωής. Τέλος, είναι σημαντικό ότι αυτά τα προγράμματα μπορούν να χρησιμοποιηθούν και ως πρόληψη σε θέματα κακοποίησης και εκμετάλλευσης.

Βιβλιογραφία

- Freud, S. (2014). *Τρεις μελέτες για τη Σεξουαλική Θεωρία* (Β. Πατσογιάννης, μετ.). Αθήνα: Πλέθρον.
- Szirom, T. (2017). Teaching Gender? Sex education and sexual stereotypes. Available at https://books.google.gr/books/about/Teaching_Gender.html?id=OzYIDwAAQBAJ&redir_esc=y
- Αθανασοπούλου, Μ. & Κούτα, Χ. (2009). Η εκπαίδευση για την σεξουαλική και αναπαραγωγική υγεία στα πλαίσια της Ευρωπαϊκής πολιτικής: βιβλιογραφική ανασκόπηση. *Ελληνικό Περιοδικό της Νοσηλευτικής Επιστήμης*.
- Βανδώρος, Σ. (2015). *Εισαγωγή στις πολιτικές ιδεολογίες*. Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις. Ανακτήθηκε από: <http://hdl.handle.net/11419/4733>.
- Γερούκη, Μ. (2011). *Η Σεξουαλική Αγωγή στο Σχολείο. Θεωρία και πράξη- Οι απόψεις των εκπαιδευτικών*. Αθήνα: Μαραθιά.
- Γκόλιαρης, Χ. & Τζούρα-Τζεβελέκη, Ε. (1994). *Η Σεξουαλική Διαπαιδαγώγηση του παιδιού*. Κικλίσ: ΠΡΩΤΗ ΣΕΛΙΔΑ.
- Γκούβρα, Μ. Κυρίδης, Α. & Μαυρικάκη, Ε. (2005). *Αγωγή Υγείας και Σχολείο*. Αθήνα: Τυπωθήτω.
- ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ. Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων (<https://www.minedu.gov.gr/>).
- Κίντης, Γ. (1996). Σεξουαλική Αγωγή στην Ελλάδα: Προβληματισμοί και προτάσεις. Στο Ι. Παρασκευόπουλος, Η. Μπεζεβέγκης, Ν. Γιαννίτσας & Α. Καραθανάση-Κατσαούνου (επιμ.), *Διαφωτικές Σχέσεις* (σ. 565-580). Αθήνα: ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ.
- Μπρουσκέλη, Β. (2017). Σεξουαλική αγωγή ανά τον κόσμο, με έμφαση στις ευρωπαϊκές χώρες, για τα παιδιά προσχολικής και σχολικής ηλικίας: μια συστηματική ανασκόπηση. *Έρευνα στην Εκπαίδευση*, 6 (1), 214-227.
- Σηφάκη, Ε. (2015). *Σπουδές Φύλου και Λογοτεχνία*. Αθήνα: Σύνδεσμος Ελληνικών Ακαδημαϊκών Βιβλιοθηκών.
- Σιέττου, Μ., Σαρίδη, Μ. (2011). Παράγοντες κινδύνου εφηβικής εγκυμοσύνης. *Το Βήμα του Ασκληπιού*, 10(1), 38-43. Ανακτήθηκε από: https://www.researchgate.net/publication/49596953_Risk_factors_of_teenage_pregnancy